

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

Přechod rizika u kupní smlouvy v právu římském a moderním

Adam Žáček

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Zpracoval: Adam Žáček

Vedoucí práce: doc. JUDr. Petr Dostalík, Ph.D.

Diplomová práce

Přechod rizika u kupní smlouvy v právu římském a moderním

Adam Žáček

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Přechod rizika u Kupní smlouvy v právu římském a moderním**“ vypracoval samostatně a ocitoval jsem veškeré použité zdroje.

V Plzni dne 15. dubna 2020

Adam Žáček

Tímto děkuji vedoucímu své diplomové práce, **doc. JUDr. Petru Dostalíkovi, Ph.D.**, za navedení dobrým směrem, vstřícný přístup, a odborné vedení při zpracovávání zadaného tématu. Dále chci poděkovat svým kamarádům **Mgr. Pankráci Pavelkovi, Mgr. Filipovi Bernému, Bc. Janu Morongovi a Mgr. Davidu Šigutovi** za jejich konstantní, nejen morální, podporu v průběhu celého studia. Děkuji také své babičce, **Oldřišce Chrenkové**, za to, že je mi neustále oporou. Na konec chci poděkovat zejména **sobě**, protože když Vás nikdo nepochválí, musíte to udělat sami!

Obsah

Použité zkratky.....	6
Úvod.....	7
1. Římské právo.....	10
1.1. Obligační právo.....	10
1.2. Obligatio.....	11
1.2.1. Plnění.....	12
1.2.2. Strany závazku.....	12
1.2.3. Praetorské obligace.....	13
1.3. Contractus.....	13
1.3.1. Smlouvy unilaterální a bilaterální.....	14
1.3.2. Kontrakty formální.....	15
1.3.3. Kontrakty bezforemné.....	16
1.4. Arrha.....	17
1.4.1. Arrha poenalis a arrha poenitentialis.....	17
1.5. Vis maior a custodia.....	18
1.6. Emptio venditio.....	19
1.6.1. Předmět smlouvy.....	21
1.6.2. Pretium.....	22
1.6.3. Vedlejší ujednání.....	24
1.6.4. Povinnosti stran.....	24
1.6.5. Custodiam praestare.....	26
1.6.6. Periculum est emptoris.....	28
1.7. Historický význam.....	32
2. Období od 1918 do 1950.....	34
2.1. Obecný zákoník občanský.....	34
2.2. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937.....	37
3. Období od 1950 do 2014.....	39
3.1. Občanský zákoník z roku 1950.....	39
3.2. Občanský zákoník z roku 1964.....	40
3.2.1. Občanský zákoník po velké novele.....	42
3.3. Obchodní zákoník.....	44

4. Nový občanský zákoník.....	46
4.1. Kupní smlouva.....	46
4.1.1. Předmět smlouvy a kupní cena.....	47
4.1.2. Převod vlastnického práva.....	48
4.1.3. Náklady spojené s odevzdáním a převzetím věci.....	52
4.1.4. Nebezpečí škody na věci u smlouvy kupní a její přechod.....	52
4.1.4.1. Přechod nebezpečí u věci movité.....	54
4.1.4.2. Přechod nebezpečí škody u prodeje zboží v obchodě.....	57
4.1.4.3. Přechod nebezpečí u prodeje závodu.....	57
4.1.4.4. Přechod nebezpečí škody u věci nemovité.....	58
Závěr.....	60
Zdroje.....	64
Literatura.....	64
Internetové zdroje.....	66
Judikatura.....	67
Právní předpisy.....	67

Použité zkratky

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský.
OOZ	Obecný občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
SOZ	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Úvod

Důvodů, proč jsem si vybral téma této diplomové práce, je více. Římské právo má v Evropském kontinentálním systému práva zcela nezastupitelnou roli díky enormnímu vlivu Římské říše, s její více než dvoutisíciletou existencí, a také vysokou úrovní právního myšlení tehdejších zástupců právnické profese, což dokazují dochovaná Digesta a Instituce.¹ Každý myslitelný problém mezilidského soužití nepodléhající technickému pokroku již řešili Římští právníci ve své době (koupě, nájem, sousedské spory, vlastnické spory, deliktní odpovědnost) a toto řešení je často používané, nebo vychází z práva římského.² Nelze také samozřejmě pominout atraktivitu jádra Římského obchodu, tedy obchodu s otroky. Nepochybně k tomu lze přičíst i mou osobní fascinaci historického významu Říma a jeho panovníků. Nejdůležitější argument pro mé rozhodnutí byla ale možnost pracovat na problematice ze současně účinné právní úpravy s možností zjistit o jejím původu a dobových změnách na území ČR více.

Kupní smlouva je sama o sobě velmi atraktivní téma, jelikož se jedná o, jak je dobře známo, zřejmě nejpoužívanější typ smlouvy, byť v různých typových modifikacích. Toto tvrzení lze označit jako *cliché*. Z mého pohledu se má ale věc tak, že by se výše zmíněné tvrzení *clichém* nestalo, pokud by to nebyla pravda. Ať už si jdeme pořídit do místní večerky pár kusů rohlíků, nebo si opatřujeme luxusní byt s výhledem na celou Prahu, uzavíráme kupní smlouvu.

Cílem této práce ale není zevrubná analýza kupní smlouvy, nýbrž porovnání právní úpravy přechodu rizika nahodilé škody či zkázy věci, která je bez zavinění stran, u smlouvy kupní z dob Římské/Byzantské říše a dle úpravy současného NOZ pomocí analyticko-komparativní metody. Byť je NOZ v účinnosti již přes 6 let a dle usnesení občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR³ z roku 2014 se má zkratkovitě označovat jako „o.z.“,

1 Digesta, Gaiovy instituce, Justinianánské instituce atd.

2 „Co kde krásného nověji bylo sepsáno ve vědě právnické, co kde i praktického v právu moderním ustanoveno i sepsáno – bylo ustaveno i sepsáno na základě práva římského.“ Antonín Pavlíček, advokát v Karlíně, 1875. viz MOMMSEN, Theodor, ed. *Digesta Iustiniani*. Olomouc: Nugis Finem Publishing, 2018, s. 5

3 Viz VRCHA, Pavel. K označování "starého" a "nového" občanského zákoníku Více zde: <http://vrcha.webnode.cz/news/k-oznacovani-stareho-a-noveho-obcanskeho-zakoniku/>. In: *Pavel Vrcha, soudce NS ČR*[online]. 2014 [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/k-oznacovani-stareho-a-noveho-obcanskeho-zakoniku/>. I přes tuto skutečnost, je v této práci používáno v profesním prostředí již vžitě pojmenování nového civilního kodexu, a to zkratky

označuji v této práci současně platný občanský zákoník mně osobně příjemnější a vžitou zkratkou „NOZ“.

První kapitolou uvedu do problematiky obligačního práva římského. Zde budou rozebrány principy obecné (např. *vis maior*⁴) a rozčlenění závazků z obligací). Dále je určeno, kde má v systému deliktů a smluv kupní smlouva (*emptio venditio*) své místo. Z důvodu lepšího pochopení dané problematiky je z mého pohledu nutnost zařazení kupní smlouvy do systému obligačního práva římského nezbytně nutná. Po příslušném začlenění se zabývám speciálními vlastnostmi různých pojmových znaků smlouvy kupní (předmět a cena, závdavek, práva a povinnosti stran, atd.) a je rozebrán velmi důležitý okamžik, kdy nastal přechod vlastnického práva na kupujícího. Z pohledu římské jurisprudence byla tato zcela zásadní událost, ke které se pojil mnou rozebíraný přechod rizika škody na kupujícího. Na závěr této kapitoly rozebírám esenciální princip této práce z doby práva římského - *periculum est emptoris*. To vše za pomoci reálných ukázek již zmíněných Institucí a Digest.

Kapitola druhá pojednává o období pro českou soukromoprávní právní nauku obecně, i pro téma této práce, velmi důležitém. Zmiňuji vliv rakouského ABGB na úpravu tehdejší i úpravu současnou, a to pro rozebíraný institut této práce. Následně je osvětleno řešení zmíněné problematiky v OZZ a v neustále opěvovaném vládním návrhu z roku 1937, který ze zřejmých důvodů nebyl nikdy platný a účinný.

Ve třetí kapitole uvádím zákoníky⁵ z doby komunistické nadvlády i druhý z nich, který byl po „Sametové revoluci“ značně přepracován a doplněn ObchZ. V mnoha ohledech týkajících se problematiky přechodu rizika u kupní smlouvy byl revidovaný OZ, společně s ObchZ, předlohou pro znění právní úpravy dnešního dne.

V poslední kapitole opět lehce uvádím čtenáře do práva obligačního, ovšem zde se jedná o právní úpravu současnou. Ihned přecházím k vymezení pojmu kupní smlouvy a vysvětluji, kdo může být jejím subjektem, co může být jejím předmětem a jaké jsou povinnosti stran. Uvnitř této kapitoly objasňuji kritický okamžik převodu vlastnického práva u vymezených typů kupní smlouvy a jeho případnou vazbu na přechod rizika škody na kupujícího. Uvádím odkazy na

„NOZ“. „Starý“ občanský zákoník označuji zkratkou „ObčZ“.

4 Vyšší moc

5 SOZ a OZ

ustanovení úpravy předešlé, z níž současná z velké části u dané problematiky značně vycházela.

1. Římské právo

1.1. Obligační právo

Obligační (závazkové) právo má vedle práva věcného dominantní postavení mezi jinými odvětvími majetkového práva římského. Pochází sice z doby nejstarší, jeho největší rozmach ale nastává až v dobách pozdějších.⁶ Důvod je jasný, římská říše zaznamenala do té doby neuvěřitelný rozvoj a společně s ní i její obyvatelstvo. S přísunem nových území, zboží a prostředků došlo k závratnému navýšení obchodu a bylo v zájmu všech, aby byla upravena problematika obligací, která by reflektovala společenský postup. Kincl uvádí, že „*obligací práva jsou historicky mladší odvětví, které předpokládá již dosti pokročilý stupeň vývoje práv věcných a právního vědomí a myšlení společnosti vůbec.*“⁷ Právo obligační je možno určit jakožto určitý protipól práv věcných. Věcná práva slouží k zajištění stavů dlouhodobých, zatímco obligace se vyznačují jejich svižnější změnou. Skřejpek toto potvrzuje a říká, že obligační práva, na rozdíl od práv věcných, „*nepetrifikují, ale mobilizují majetkové hodnoty, jsou to normy, které regulují pohyb, změnu, v hospodářském životě tedy směnné a obchodní vztahy.*“⁸

Působnost a účinky těchto práv jsou dalším faktorem, na kterém můžeme pozorovat dosti výrazný rozdíl dotyčných odvětví. Věcná práva pro nutnost rigidně zachovávat chtěné právní stavy musí působit *erga omnes* (proti všem) od oprávněného. Naproti tomu stojí obligace, kterou Sommer definuje jako „*poměr dvou osob, z nichž jedna má druhé pod následkem vlastního ručení plniti*“⁹, což Vážný ještě rozvíjí¹⁰. Poměr dvou osob, které mohou to či ono konkrétní závazkové právo měnit svým jednáním. Nepůsobí tedy proti všem, ale jen proti straně, se kterou bylo obligační právo uzavřeno nebo mezi stranami deliktu, což je

6 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 265.

7 Tamtéž, s. 265.

8 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 210.

9 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 7.

10 „*Obligace je právní poměr mezi dvěma osobami, záležející v tom, že jedna jest povinna druhé něco vykonati (platiti, provésti nějakou činnost, dílo atd.) a ručí svým majetkem za to, že své povinnosti dostojí.*“

viz VÁŽNÝ, Jan, *Římské právo obligační: Část I-II.*, 2. nezm. Vyd. Brno: Rovnost, 1946, s. 5.

druhý způsob vzniku obligace.¹¹ Vzhledem k vazbě pouze určitých osob jsou oproti absolutním věcným právům pouze relativní – nepůsobí proti všem.

Dalším zásadním rozdělujícím příznakem věcných a závazkových práv jsou žaloby. „*Žaloba z věcného práva vychází jenom z tvrzení právního panství nad věcí (ať úplného nebo neúplného), aniž by uváděla jména žalovaného: neboť absolutně působící věcné právo zavazuje každého druhého, tedy nutně i toho, kdo oprávněného v jeho vztahu k věci rušil a je proto žalován.*“¹² Žaloba se zde váže opět pouze k věci, zatímco žaloba obligační se váže k určité osobě, respektive k její povinnosti plnit. Proto zde rozdělujeme *actiones in rem* (žaloby věcné) a *actiones in personam* (žaloby osobní).

1.2. Obligatio

Heyrovský popsal tři různé významy pojmu *obligatio* (obligace, závazek), a to jako: dlužníkovu povinnost plnit, věřitelovu pohledávku za dlužníkem a nakonec je obligace chápána jako právní poměr složený dohromady z obou předchozích částí, tedy jak z věřitelova nároku na plnění, tak i z dlužníkovy závazku.¹³ Jak již bylo nastíněno, obligace vzniká zejména dvěma způsoby: uzavřením smlouvy – kontraktu, či deliktem.¹⁴ *Contractus* (smlouva) chápeme jakožto dvoustranné právní jednání *inter vivos* (mezi živými), které má za následek právem uznaný poměr mezi těmito stranami (*inter partes*). Delikt je protiprávní zaviněný zásah do cizí zájmové sféry, se kterým je spojen vznik závazku (povinnosti) zaplatit pokutu anebo nahradit škodu, kterou svým zásahem do majetkových práv druhé straně způsobil, čímž jí vzniká nárok (právo) na donucení k zaplacení pokuty. Římská soukromoprávní nauka dále hovoří i o jiných typech obligací, takzvaných kvazikontraktech a kvazideliktech (*obligationes quasi ex contractu* a *obligationes quasi ex delicto/maleficio*). Jsou to případy majetkoprávních vztahů, u kterých chybí podstatný znak pro zařazení do jedné z hlavních dvou kategorií. U kvazikontraktů chyběl zejména souhlas, u

11 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 7

12 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 266.

13 HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 3 vyd. Praha: 1903, s. 558.

14 „*Omnis enim obligatio aut ex contractu aut ex delicto nascitur*“.

Překlad:

„*Každá obligace vzniká totiž buď ze smlouvy, nebo z deliktu*“.

viz KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 266.

kvazideliktů chybělo zavinění. Nadčasovost římského právního myšlení můžeme opět sledovat v tom, že totožné členění nalezneme i v dnes používaném NOZ, kde jsou závazky z právních jednání (smluv) v Hlavě II. (§§2055-2893) Části Majetkových práv, následovány závazky z deliktů v Hlavě III. (§§2894-2990) a nakonec závazky z jiných právních důvodů v Hlavě IV. téže části (§§2991-3014).¹⁵ Pro naplnění cílů této diplomové práce ale dalšího rozboru těchto kategorií není třeba a informativní účel byl splněn.

1.2.1. Plnění

Předmětem obligace je plnění dlužníka věřiteli. Osoba v římském právu mohla plnit způsoby *dare, facere, praestare* (dát, konat, poskytnout/odevzdat). *Dare* stanovovalo plnění ve smyslu převodu vlastnického či věcného práva, *facere* označovalo plnění ve formě reálného, faktického rázu a *praestare* bylo zejména označení škody vzniklé neplněním a její náhrady. Obligace byla platná, pokud její plnění bylo objektivně možné v reálném světě i dle práva, muselo být ocenitelné v penězích, nesmělo mířit proti dobrým mravům a zákonu, a nakonec muselo být dostatečně určité. Nedostatečná určitost nebyla platnosti obligace na obtíž, dávala totiž dlužníkovi určitý prostor k manévrování pro její odstranění. Jiná situace ale byla u neurčitosti absolutní, která způsobovala neplatnost závazku od počátku.

1.2.2. Strany závazku

Ať už je obligace následkem deliktu nebo uzavřením smlouvy, nacházejí se v závazkovém vztahu dvě protichůdné strany: *creditor* (věřitel, strana oprávněná) a *debitor* (dlužník, strana vázaná), kdy věřitel má vůči dlužníkovi *nomen* (pohledávku) a dlužník má vůči věřiteli *debitum* (dluh). Dluh je již dříve zmíněná povinnost dlužníka majetkoprávně plnit věřiteli.¹⁶ Kincl pro úplnost vzniku obligace hovoří až v momentě, „*kdy právní řád zajišťuje věřiteli, že si v případě nesplnění dluhu může z majetku dlužníkovy odejmout hodnotu (ekvivalent) dlužného plnění jako náhradu.*“¹⁷ Vychází zejména z toho, že původně byl dlužník vázán osobně, to znamená, že pokud nesplnil věřiteli dluh, propadal do jeho moci. Ten s ním pak mohl nakládat dle své vůle. V rámci vývoje Římské

¹⁵ Část Čtvrtá zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ BLAHO, Jan, HARAMIA, Ivan, ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římského práva*. Bratislava: Vydavateľstvo MANZ a Vydavateľstvo oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 1997, s. 238-239.

¹⁷ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 267.

civilizace se ale od tohoto upustilo a přistoupilo se k mírnějšímu ručení majetkem.¹⁸

1.2.3. Praetorské obligace

Vedle těchto civilních obligací existovaly ještě i obligace praetorské¹⁹. Neřídily se právem civilním, nýbrž právem magistrátským (*obligatio honoraria/praetoria*).²⁰ Byly to instituty podléhající žalobě (*actione teneri*), které pro závazek dlužníka nenesly název *obligatio*. Rozlišný je i název smlouvy jako takové. Nejednalo se totiž o *contractus*, ale o *pactum*. *Pactum* vyjadřovalo neformální, netypizované a zejména předtím nežalovatelné dohody. Proto byly praetorem uvedeny žaloby, chránící právě tyto předtím nepokryté případy. Konkrétně se jednalo o *actiones in factum* a *actiones utiles*. Prvá zmíněná chránila vztahy nové a to za pomoci vylíčení skutkové podstaty a *actiones utiles* chránily analogické vztahy uznané civilním právem. I přes praetorskou snahu ochránit co největší počet nastalých případů se nepodařilo pokrýt všechno a i tyto žaloby chránily pouze vztahy určité a neposkytovaly ochranu všem kontraktům a smlouvám.²¹

1.3. Contractus

Obligační smlouva (*contractus*) je dvoustranné právní jednání, na kterém se dohodly dvě proti sobě stojící strany a zakládající obligační poměr.²² „Podstatnou náležitostí smlouvy jest tedy souhlasný projev stran (*conventio, consensus*), uskutečněný přijetím nabídky“.²³ Tyto dvě strany (osoby) musely být schopny mít práva (způsobilost k právům) a tyto zároveň musely pro sebe nabývat právním jednáním na jejich jméno (způsobilost k právnímu jednání). Svěprávné osoby nabývaly jen a pouze pro sebe a osoby pod pravomocí někoho jiného nabývaly práva právě pro osoby, které nad nimi měly moc. Původně nebylo

18 Poeteliiovým zákonem roku 326 př. n. l. (*Lex Poetelia*)

19 SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 1. vydání, Praha: ORAC, 2001, s. 275.

20 HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 3 vyd. Praha: 1903, s. 560.

21 KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 214.

22 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 15

23 Tamtéž, s. 15

možné nabyt práva skrze osobu svobodnou,²⁴ což znemožňovalo zastoupení přímé.

Jak je uvedeno v citovaném úryvku Sommera z prvního odstavce této podkapitoly, je nutno přijmout nabídku (ofertu). Ofertu musí její adresát akceptovat v podstatných znacích tohoto právního jednání (*essentialia negotii*) beze změny, jinak je tato nabídka zrušena a změna je považována za nabídku novou původního adresáta původnímu oferentovi. Pokud došlo ke shodě stran v těchto podstatných znacích, smlouva byla perfektní – uzavřená (*perfectio*).

Gaius uvedl obecně čtyři druhy obligací vycházející ze smluv a dělí je dle způsobu uzavření smlouvy na kontraktaci věcí, slovem, zápisem či souhlasem²⁵.

Smlouvy můžeme dle římské soukromoprávní nauky dále dělit buď dle rozložení práv a povinností jednotlivých stran obligačního vztahu vzniklého ze smlouvy, a to na smlouvy jednostranné (*contractus unilaterales*) a smlouvy dvoustranné (*contractus bilaterales*), anebo dle Boháčka na kontrakty formální a neformální (bezforemné).²⁶

1.3.1. Smlouvy unilaterální a bilaterální

Obligace vzniklé na základě smluv obsahují různé rozložení práv a povinností na strany závazku dělíme na jednostranně a dvoustranně zavazující.²⁷ Jednostranné smlouvy, jak již název napovídá, jsou opravdu jednostranné, a totiž pouze věřiteli zde vznikají práva a pouze dlužníkovi nastávají povinnosti. Jiné rozdělení práv a povinností na dlužníka a věřitele u tohoto typu obligačního vztahu nepřichází v úvahu. Zde je určitá podobnost s delikty, u kterých jsou práva rozděleny stejně. Jen věřitel je zde chráněn žalobou, a to ještě přísného práva (*actiones stricti iudicii, actiones stricti iuris*), které jsou dle Blaha jedním ze stěžejních činitelů pro odlišení a následné zařazení do systému obligací jako takových. Hovoří o nich jako o *obligationes stricti iuris* (závazky přísného práva), jenž stojí naproti *obligationes bonae fidei* (obligace založené na dobré víře). Kritický rozdíl tkvěl v tom, že v procesním řešení nemohl u žalob přísného práva

24 „*Per liberam personam nobis adquiri non potest*“.

25 KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Doplněk, s. 199 – 201.

26 BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském*: Díl 2: Právo obligační, právo dědické. Praha: Miroslav Boháček, 1946, s. 12.

27 REBRO, Karol. *Římske právo súkromné*. 2. časť. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1971, s. 67-68.

soudce rozhodovat dle svého uvážení, zato u *actiones bonae fidei* tuto možnost soudce měl.²⁸

Dvoustranné smlouvy rozlišujeme ještě na rovné (ekvální)²⁹ a nerovné (iněkvální). U nerovných pozorujeme téměř podobně jednostranné rozložení práv a povinností jako u unilaterálních smluv, tedy jedna strana má plnit a druhá má nárok toto plnění vyžadovat. Zde ale přichází v úvahu možnost získání práva na plnění dlužníkem v nějaké minimální výši, zatímco u smluv jednostranných to nebylo možné. Stejná je situace u věřitele, který zde mohl mít minimální povinnost plnit. Z tohoto důvodu lze u tohoto typu obligací spatřovat již žaloby dvě: věřitelovu žalobu přímou (*actio directa*) např. na vydání věci a dlužníkovu žalobu fakultativní (*actio contraria*) vyžadující třeba úhradu nákladů.

Rovné dvoustranné kontrakty zakládající obligační práva a povinnosti rozdělují, jak již označení napovídá, tato práva a povinnosti stejnoměrně mezi obě strany. Vzhledem k tomuto rovnoměrnému rozdělení práv a povinností na obě strany jsou v tomto případě možné žaloby obou stran v dobré víře (*actiones bonae fidei*). Tyto žaloby měly, na rozdíl od přísných žalob pro smlouvy jednostranné, zejména neformální režim a společně s nárokem hlavním šlo žalovat i na vedlejší ujednání, které mohlo být součástí takového typu smlouvy. Soudce měl pak možnost rozhodovat dle svého volného uvážení.³⁰

1.3.2. Kontrakty formální

Zásadní rozdíl mezi kategoriemi formálních a neformálních kontraktů je ten, že u kontraktů formálních je forma na prvním místě a pokud je stranami kontraktu dodržena, vzniká obligace bez dalšího. Skřejpek o nich hovoří jako smlouvách abstraktních, tj. platných nehledě k hospodářskému základu jednání. Pouze zakázaný důvod mohl stát v cestě vzniku obligace pomocí formální smlouvy.³¹

Formální kontrakty rozdělujeme na verbální a literární (slovní/ústní a písemné). Písemné se zapisovaly přímo do účetních knih a verbální kontrakty

28 BLAHO, Jan; HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela. *Základy římského práva*. Bratislava: Vydavateľstvo MANZ a Vydavateľstvo oddelenie Právnickej fakulty UK v Bratislave, 1997, s. 241-242.

29 Řecky také *synallagma*, *synallagmata*

30 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 215.

31 Tamtéž s. 215.

vznikaly za pomoci vyřčení předem známých, zákonem přesně stanovených slovních formulí (*stipulatio, sponsio*). Formální kontrakty literární, na rozdíl od kontraktů verbálních, nebyly dostatečně atraktivní a v průběhu doby se přestaly užívat.

1.3.3. Kontrakty bezforemné

Jádrem bezforemné smlouvy je její účel, kolem kterého je smlouva uzavírána. Účel (*causa*) obligace určuje, jaký smluvní typ se použije, což podtrhuje jeho zásadní význam. Díky tomuto lze tento typ smluv označit i jako smlouvy kauzální. I zde se nabízí dělení na minimálně dvě větší podkategorie.

První z nich je podkategorie kontraktů reálných, kdy se obligace uzavírá až společně s předáním věci.³² Mezi tyto kontrakty řadíme zejména zápůjčku (*mutuum*), smlouvu o úschově (*depositum*), půjčku či výpůjčku (*commodatum*) a nakonec smlouvu o ruční zástavě (*pignus*). Zde plnění spočívalo v přenechání věci druhému, který ji po určitém čase vrátil zpět a proto všechny tyto zmíněné smluvní typy, kromě zápůjčky, označujeme a řadíme k dvoustranným kontraktům nerovným.

Jakou druhou uvádím dle Kincla podkategorii kontraktů konsensuálních.³³ Jsou tak označeny proto, jelikož k jejich vzniku stačí pouze dohoda stran (konsensus).³⁴ Je to obsahově nejjednodušší a nejméně náročná množina smluv ze všech již zmíněných typů a kategorií. Proto se odhaduje, že je tento soubor smluv jeden z nejmladších. Vzhledem k příslušnosti nároků stran pod *actiones bonae fidei*, mohly být součástí těchto smluv i vedlejší ujednání. Mezi konsensuální kontrakty zahrnujeme smlouvu příkazní (*mandatum*), smlouvu společenskou (*societas*), smlouva pachtovní a nájemní/smlouva o dílo/smlouva pracovní (*locatio conductio*) a konečně smlouvu kupní (*emptio venditio*). Příkazní smlouva zde tvoří výjimku, stejně jako zápůjčka v kategorii přecházející, a jako jediná z vybraných smluvních typů patří k dvoustranným kontraktům nerovným.³⁵

32 *re contrahitur obligatio*

33 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 312.

34 BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském*: Díl 2: Právo obligační, právo dědické. Praha: Miroslav Boháček, 1946, s. 6-10.

35 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 215-216

1.4. Arrha

S ohledem na to, že konsenzuální kontrakt byl uzavřen v momentě dohody stran, bylo zvykem dát závdavek (*arrha*), jakožto důkaz uzavřené smlouvy.³⁶ Heyrovský nicméně hovoří o *arra*³⁷. Jednalo se zpravidla o věc, kdy Heyrovský³⁸ i Sommer³⁹ jednohlasně pojednávají o prstenu, anebo o peníze. Zprvu měl závdavek v římském právu jen a pouze funkci již zmíněného důkazu o uzavření smlouvy. V případě, že došlo ke splnění smlouvy, závdavek byl vrácen. Stejně tak musel být závdavek jednou ze stran vrácen v případě, že ta, která měl závdavek u sebe, žalovala stranu druhou na splnění či na náhradu škody z neplnění. Naprosto totožný postup musela osoba se závdavkem zvolit, pokud pozbyla smlouva účinnosti. Jediný rozdíl byl u závdavku peněžitého. Ten se v případě peněžitého plnění započítával do plnění protistrany.⁴⁰

1.4.1. Arrha poenalis a arrha poenitentialis

Až v právu justiniánském, pod vlivem práva řeckého a práv orientálních, se vyskytuje tzv. *arrha poenalis* (závdavek propadný) a *arrha poenitentialis* (závdavek umožňující odstoupení do smlouvy). Propadný závdavek zajišťoval splnění smlouvy, jelikož trestal za zaviněné zmaření smlouvy toho, kdo závdavek dal jeho ztrátou, a dále také toho, kdo jej přijal, vrácením dvojnásobku tomu, kdo mu jej dal. Druhý zmíněný závdavek umožňoval odstoupit od smlouvy tomu, kdo jej dal, jeho propadnutím druhé straně anebo tomu, kdo jej přijal, odstoupit od smlouvy po vrácení dvojnásobku tomu, kdo mu jej dal.⁴¹

36 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 56.

37 HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 3 vyd. Praha: 1903. 390.

38 Tamtéž s. 390.

39 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 56.

40 Tamtéž, s. 56.

41 Tamtéž, s. 56.

1.5. Vis maior a custodia

Vis maior česky označujeme jako vyšší moc. Je to síla, které není možno odolat.⁴² „*Gaius souhrnně popsal její podstatu takto: neobyčejná moc, které lidská slabost nedokáže vzdorovat (D. 44, 7, 1, 4).*“⁴³ Je to nepředvídatelná a neodvratitelná událost, jenž je nezávislá na vůli dlužníka a ten za ni díky tomu neručí.⁴⁴ Obecně zde platí princip *casus a nullo praestatur* (za náhodu nikdo neodpovídá).⁴⁵ Pokud vznikla škoda a nešlo za ni přičíst zavinění, jednalo se o náhodu (*casus*). Ta mohla být dvojího druhu: *casus minor* (náhoda prostá – nepředvídatelná, ale odvratitelná) a *casus maior* (náhoda kvalifikovaná, nepředvídatelná, neodvratitelná – vyšší moc). Prosté náhody šly k tíži toho, kdo měl u sebe věc cizí. U moci vyšší dlužník, ani osoba, která měla věc v moci, neodpovídal za případnou způsobenou škodu, ale k něčí tíži tato událost jít musela. Tuto ztrátu musel strpět vlastník poškození či dokonce zničené věci, pokud ale na sebe dobrovolně nepřevzal tuto odpovědnost dlužník. Za případy *vis maior* můžeme pokládat neodvratitelné živelné pohromy typu záplav, bouří, zemětřesení a u otroka přirozená smrt.⁴⁶ Římská civilizace vyrostla na otrokářském obchodu, jenž byl téměř dokonalý. Proto uvádím tento či jiné, z dnešního pohledu, nezvyklé příklady.

Povinnost zachovávat nejvyšší možnou péči (*diligentia exactissima*), *custodia* nebo *i-e-m praestare* je princip, z něž vyvstává ručení za *culpa* (nedbalost). Dle práva či kontraktu osoby mající v moci cizí věc, odpovídají za odvratitelnou náhodu (*casus minor*). Za *casus maior* zde ale, jak bylo řečeno, neručí.⁴⁷

42 „*Vis maior est vis cui resisti non potest*“

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 365.

43 DAJCZAK, Wojciech; GIARO, Tomasz; LONGECHAMPS DE BERIER, Franciszek; DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: základy soukromého práva*. 1. vydání. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 291.

44 BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 92.

45 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 223

46 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 142-143.

47 BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva...*, s. 125.

1.6. Emptio venditio

Emptio venditio je název pro smlouvu kupní, smlouvu o koupi a prodeji, smlouvu trhovou. Jedná se o bezforemnou dvoustrannou smlouvu rovnou (synallagmatickou), konsensuální, kdy docházelo k výměně předmětu smlouvy (věci) za cenu v penězích.⁴⁸

D. 19, 5, 5, 1.

„Et si quidem pecuniam dem, ut rem accipiam, emptio et venditio est: sin autem rem do, ut rem accipiam, quia non placet permutationem rerum emptionem esse, dubium non est nasci civilem obligationem, in qua actione id veniet, non ut reddas quod acceperis, sed ut damneris mihi, quanti interest mea illud de quo convenit accipere: vel si meum recipere velim, repetatur quod datum est, quasi ob rem datum re non secuta. sed si scyphos tibi dedi, ut stichum mihi dares, periculo meo stichus erit ac tu dumtaxat culpam praestare debes. explicitus est articulus ille do ut des.“⁴⁹

Překlad:

„A jestliže jsem věru dal peníze, abych přijal věc, jedná se o kupní smlouvu, jestliže jsem ale dal věc, abych věc přijal, neboť se nemá za to, že směna věci za věc je koupí, není pochyb o tom, že vznikne civilní obligace, ze které vzejde žaloba ne na to, abys vrátil zpět to, co jsi přijal (pokud neplníš ze smlouvy pozn. P. D.), ale abys jako škodu nahradil to, o co bude můj majetek umenšen proto, že ty jsi nesplnil to, co bylo dohodnuto anebo jestliže chci vrátit to, co je mé, mohu požadovat vydání věci zpět, jako by bylo plněno bez právního důvodu. Jestliže však Tobě dám skyfos (trychtýřovitá miska se dvěma oušky k napití, různých velikostí), abys dal mě otroka Sticha, nebezpečí za nahodilou zkázu (kromě vis maior) bude náležet mě a ty budeš odpovídat toliko za nedbalost.“⁵⁰

Strana kupující (*emptor*) očekávala odevzdání věci do své moci a prodávající (*venditor*) měl povinnost tuto věc kupujícímu odevzdat. Zároveň je zde povinnost kupujícího předat peníze a prodávající má nárok na zaplacení

48 BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském: Díl II., právo obligační a právo dědické*. Praha: Nákladem vlastním, 1946, s. 82.

49 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 138.

50 Tamtéž

trhové ceny.⁵¹ Obě strany jsou tak zároveň jak v postavení dlužníka, tak i věřitele. Z toho vyplývá i vzájemná žalovatelnost obou stran.⁵²

Tato smlouva byla výsledkem zdlouhavého procesu, na jehož začátku byla *permutatio* (směna). Směnu byla zřejmá na trhu mancipačním („z ruky do ruky“), kde docházelo ke dvojímu, vzájemnému, převodu vlastnických práv.⁵³ U smlouvy kupní tomu tak není a vlastnické právo, ani ke kupované věci, se nepřevádělo.⁵⁴ Jednalo se o samostatné, byť často časově souběžné jednání.

Pozorný čtenář již ví, že díky začlenění kupní smlouvy do příslušné části obligací ze smluv je smlouva uzavřena (*perfectio*) konsensem o předmětu a ceně, a od této chvíle nastávají zamýšlené obligační účinky.⁵⁵ O konsensu v plnění a ceně pojednává následující fragment.

D. 18, 1, 9, pr.

„In venditionibus et emptionibus consensum debere intercedere palam est: ceterum sive in ipsa emptione dissentient sive in pretio sive in quo alio, emptio imperfecta est. Si igitur ego me fundum emere putarem cornelianum, tu mihi te vendere sempronianum putasti, quia in corpore dissensimus, emptio nulla est.

51 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 55.

52 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce...*, s. 143

53 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 313.

54 *D. 18, 1, 1, pr.*

„Origo emendi vendendique a permutationibus coepit. Olim enim non ita erat nummus neque aliud merx, aliud pretium vocabatur, sed unusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus inutilia permutabat, quando plerumque evenit, ut quod alteri superest alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut, cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem quod tu accipere velles, electa materia est, cuius publica ac perpetua aestimatio difficultatibus permutationum aequalitate quantitatis subveniret. Eaque materia forma publica percussa usum dominiumque non tam ex substantia praebet quam ex quantitate nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur.“

Překlad:

„Původně byla smlouva o koupi a prodeji odvozena ze směny. Prodej za peníze nebyl znám a nebyl žádný název pro zboží nebo cenu něčeho. Každý v souladu s požadavky doby a okolností vyměňoval věci, které pro něj nebyly potřebné za jiné věci, které potřeboval. Proto se často stává, že co má jeden v nadbytku, druhý postrádá. Z toho důvodu, že se často nebo snadno nestávalo, že ty jsi měl, co já jsem potřeboval nebo na druhou stranu já jsem měl, co ty jsi byl ochoten přijmout, byla vybrána látka jejíž veřejná a trvalá hodnota, dána její jednotností jako prostředkem směny, překonala složitosti vyplývající ze směnného obchodu. Tato látka, která byla vytvořena veřejnou mocí, představovala užívání a vlastnictví. Ani ne tak z důvodu jejího materiálu jako z důvodu její hodnoty. Oba druhy zboží nebyly již označovány jako zboží, ale jeden z nich byl nazýván cenou druhého.“

55 BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském: Díl II., právo obligační a právo dědické*. Praha: Nákladem vlastním, 1946, s. 83.

idem est, si ego me stichum, tu pamphilum absentem vendere putasti: nam cum in corpore dissentiatur, apparet nullam esse emptionem. ⁵⁶

Překlad:

„Při prodeji a koupi musí být souhlas, to je zřejmé. Ostatně jestliže v samotném předmětu koupě nesouhlasí nebo v ceně nebo v něčem jiném, není koupě dokonána. Jestliže tedy já toužím koupit korneliánský pozemek a ty mi prodáš sempronianský, protože se mýlíme v předmětu, není žádná koupě. A tak je také v případě, že já toužím pro sebe v nepřítomnosti koupit Sticha, a ty mu toužíš prodat Pamphila. Neboť když je omyl v předmětu, má se za to, že koupě neplatí.“⁵⁷

1.6.1. Předmět smlouvy

Předmětem smlouvy kupní byla kterákoliv obchodovatelná věc (*res in commercio*)⁵⁸, zejména pak zboží (*merx*).⁵⁹ Prodat šlo téměř vše, mohlo se jednat o věc hmotnou (*res corporales*) nebo nehmotnou (*res incorporales*), jenž šla fyzicky i právně převést na jinou osobu. Díky tomu mohly být předmětem kupní smlouvy např. i pohledávky, žaloby, dědictví, věci cizí (smlouva dodací) nebo i věci ještě neexistující,⁶⁰ budoucí.⁶¹ Věc budoucí mohla být prodána se suspenzivní (odkládací) podmínkou tak, že smlouva nebyla uzavřena do doby, dokud věc nevznikla. Hovoříme zde o *emptio rei speratae* (prodej věci očekávané).⁶² Pokud tato podmínka nebyla využita, jednalo se o *emptio spei* (koupi naděje),⁶³ což je smlouva aleatorní (riskantní), pro kupujícího nevýhodná. Kupující tedy pořizoval „zajíce v pytli“. Mimo *rei extra commercium* (věci vyňaté z obchodního styku) nešlo pomocí smlouvy tržové koupit také věc vlastní. Kincl zde uvádí stanovisko římských právníků, kdy „se totiž kupec v takové situaci buď mýlí, anebo jedná z donucení a obojí jednání je neplatné.“⁶⁴

56 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 134.

57 Tamtéž, s. 134-135.

58 SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 1. vydání, Praha: ORAC, 2001, s. 275.

59 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: Díl II., právo majetkové*. Praha: Nákladem vlastním, 1935, s. 57.

60 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 57

61 BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva. Ve třech fázích jeho vývoje*. Praha: Academia, 1995, s. 209-210.

62 D. 18, 1, 8, pr.

63 D. 18, 1, 8, 1.

64 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 313.

1.6.2. Pretium

Kupní cena (cena trhov, *pretium*) jakoto druh dlezt prvek smlouvy mla bt uren v penzch (*pretium in numerata pecuna consistere debet*)⁶⁵.

D. 18. 1. 7. 1.

„*Huiusmodi emptio „quanti tu eum emisti“, „quantum pretii in arca habeo“, valet: nec enim incertum est pretium tam evidenti venditione: magis enim ignoratur, quanti emptus sit, quam in rei veritate incertum est.*“⁶⁶

Překlad:

„*Kupní smlouva „za kolik ty jsi koupil“, „kolik mám v pokladn“ platí. Neboť kupní cena není neurit, více se totiž neví, za kolik bylo prodáno, než že by byla nejasn prav cena věci.*“⁶⁷

Pokud by se mlo vhradn platit věci jinou, jedná se o *permutatio*, jak je uvedeno v uvodu této podkapitoly.⁶⁸ Vedle peněžního platby bylo možné si dohodnout i plnění jin. Nesmlo ho ale nahrazovat v pln vi.

Výsadní pozici trhov ceny uvádí i Gaius v nsledujcm úryvku:

Gaius 3. 139.

„*Emptio et venditio contrahitur; cum de pretio convenerit, quamvis nondum pretium numeratum sit; ac ne arra quidem data fuerit, nam quod arrae nomine datur, argumentum est emptionis et venditionis contractae.*“⁶⁹

Překlad:

„*Smlouva o koupi a prodeji se uzavírá (tehdy), když dojde k dohodě o trhov ceně, i když by zatím cena nebyla vyplacena a také by ani nebyl dán závdavek. Neboť závdavek je (pouze) doklad o uzavren smlouvy o koupi a prodeji.*“⁷⁰

65 D. 19, 1, 6, 1

66 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu rmskho práva soukromého*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 131.

67 Tamtéž, s. 131.

68 „*Sabinn podle Gai. 3. 141. považovali za možné, aby cenou byla i jin vc, na p. otrok, zejména když druhá strana věc, kterou dala, měla na prodej. Vldnouc mnn však všechny takov případy považovalo za směnu (permutatio).*“

Viz SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva rmskho*, Dl II., Wolters Kluwer R, 2011, s. 58

69 KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve tyrech knihách*. Brno: Doplněk, s. 175.

70 Tamtéž, s. 175.

Jak určuje i Sommer: *pretium debet esse certum* (cena má být stanovena)⁷¹. Nemusela ale být určena konkrétně, postačovalo si dohodnout objektivně, dle kterých kritérií je cenu možno určit.⁷² Jako kritérium, podle kterého šlo určit cenu, můžu uvést např. jednotky míry či cenu na tržišti. Kupní smlouva, jejíž cena se určovala těmito dohodnutými objektivními znaky, se nazývala *emptio ad mensuram*.⁷³ O tomto pojednává následující fragment.

D. 18, 1, 35, 5.

„In his quae pondere numero mensurave constant, veluti frumento vino oleo argento, modo ea servantur quae in ceteris, ut simul atque de pretio convenerit, videantur perfecta venditio, modo ut, etiamsi de pretio convenerit, non tamen aliter videatur perfecta venditio, quam si admensa adpensa adnumeratave sint. Nam si omne vinum vel oleum vel frumentum vel argentum quantumcuque esset uno pretio venierit, idem iuris est quod in ceteris rebus. Quod si vinum ita venierit, ut in singula amphoras, item oleum, ut in singulos metreas, item frumentum, ut in singulos modios, item argentum, ut in singulas libras certum pretium diceretur, quaeritur, quado videatur emptio perfici. Quod similiter scilicet quaeritur et de his quae numero constant, si pro numero corporum pretium fuerit statutum. Sabinus et Cassius tunc perfici emptionem existimant, cum adnumerata admensa adpensave sint, quia venditio quasi sub hac conditione videtur fieri, ut in singulos metretas aut in singulos modios quos quasve admensus eris, aut in singulas libras quas adpenderis, aut in singula corpora quae adnumeraveris.“⁷⁴

Překlad:

„Ohledně toho, co může být změřeno, zváženo nebo odpočítáno, jako je obilí, víno, olej nebo stříbro, má se za to, že kupní smlouva je perfektní, stejně jako v jiných případech, jestliže bylo dosaženo dohody o ceně, má se za to, že smlouva není dosud perfektní, dokud nedojde k odměření, odvážení, nebo odpočítání toho, co je prodáváno. Neboť jestliže je všechno víno nebo olej nebo obilí nebo stříbro, a nezáleží na tom, o jaké množství se jedná, prodáváno za jednu cenu, používá se stejné pravidlo jako u ostatních věcí. Ovšem jestliže se víno prodává po jednotlivých amforách, olej po jednotlivých nádobách, obilí po

71 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 58

72 KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin, *Římské právo*, Panorama, 1990, s. 313.

73 D 18, 1, 40, 2

74 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 125.

*jednotlivých měřicích nebo stříbro po jednotlivých librách tak, že je určena cena za jednotku, je otázka, kdy je možno smlouvu považovat za perfektní.*⁷⁵

Pakliže si kupec s prodejcem dohodli, že cenu určí třetí osoba, nebyla tato smlouva platná, což uvádí i Gaius.⁷⁶ Až v právu justiniánském došlo k uvolnění a toto určení ceny třetí osobou bylo bráno jako trh s podmínkou.⁷⁷ Cena nemusela odpovídat reálné hodnotě kupované věci, byť měla být později spravedlivá. Justinián zavedl, že prodejce mohl namítat trh pozemku, nedosahovala li cena ani polovině hodnoty tohoto pozemku pomocí tzv. *laesio enormis*. Toho se kupec mohl vyvarovat doplacením toho, čeho se prodávajícímu nedostávalo.⁷⁸

1.6.3. Vedlejší ujednání

Díky příslušnosti závazků z kupní smlouvy mezi *contracta bonae fidei*, mohly být její součástí i ujednání vedlejší (*pacta aedicta*). Jedná se o *pactum protimeseos* (předkupní právo), *pactum de retrovendendo* (výhrada zpětného prodeje), *pactum de retroemendo* (výhrada zpětné koupě), *pactum displicentiae* (dohoda o znelíbení), *pactum degustationios* (dohoda o ochutnávce), *in diem addictio* (výhrada lepšího kupce) a *lex commissoria*. Všechna tato vedlejší ujednání zná i NOZ a jiné moderní soukromoprávní kodexy, což opět podtrhuje význam římského práva pro dnešní použití.

1.6.4. Povinnosti stran

Kupující měl v tomto obligačním vztahu dvě povinnosti. Zaplatit *pretium* a převést peníze do vlastnictví prodávajícího. Následně si pak měl kupec věc od prodávajícího převzít a popřípadě uhradit veškeré náklady, které měl prodávající s věcí od uzavření smlouvy.⁷⁹ V případě neuhrazení kupní ceny ve stanovené době,

⁷⁵ Tamtéž, s. 125-126

⁷⁶ Gaius 3. 140.

„*Praetium autem certum esse debet. Nam alioquin si ita inter nos convenerit, ut quanti Titius rem aestimaverit, tanti sit empta, Labeo negavit ullam vim hoc negotium habere; cuius opinionem Cassius probat. Ofilius et eam emptionem et venditionem; cuius opinionem Proculus secutus est.*“
Překlad:

„*Trhová cena musí být pak určitá. Jinak totiž, kdybychom se dohodli na tom, že věc se prodá za tolik, na kolik ji ocení Titius, popřel Labeo, že to jednání má nějaký účinek. Jeho názor schvaluje Cassius. Ofilius (naproti tomu soudí, že) i to je smlouva o koupi a prodeji.*“

viz KINCL, Jaromír. Gaius: *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Doplněk s. 175.

⁷⁷ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 252.

⁷⁸ SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 59

⁷⁹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. *Římské právo...*, s. 314.

hradil kupující i úroky z prodlení.⁸⁰ Pokud již byla smlouva uzavřena, ale prodávající věc zatím nepředal, odpovídal prodávatel za *casus minor*. Za *casus maior* odpovídá kupec, což je vyjádření principu *periculum est emptoris* (nebezpečí postihuje kupce). Zároveň měl však kupující nárok na veškeré plody a přírůstky (*commodum*).⁸¹ O těchto typech odpovědnosti ale až podrobně v následujících odstavcích a podkapitolách.

Jako kupujícímu i prodávajícímu z tohoto dvoustranném kontraktu rovného vyplývaly rovněž dvě povinnosti. Prodávající odpovídal za vady právní a faktické. Ten měl povinnost předmět smlouvy převést do trvalé a nerušené držby kupujícímu tak, aby kupujícímu nemohla být věc odňata (evinkována, proběhla evikce věci)⁸² třetí osobou vítězstvím ve sporu.⁸³ Povinnost převést vlastnictví k věci jako u směny zde není. V případě, že k evikci došlo, kupující mohl vůči prodávajícímu uplatnit speciální stipulaci na *duplum* (dvojnásobek) ceny tržové. Časem byl tento závazek žalovatelný pomocí *actione empti*.⁸⁴

Jak prodávající, tak i kupující zde byli chráněni vzájemnými žalobami. Prodávající měl tzv. *actio venditi* na zaplacení kupní ceny, popřípadě mohl žalobou vyžadovat převzetí věci viz následující fragment.

D. 19, 1, 9.

„Si is, qui lapides ex fundo emerit, tollere eos nolit, ex venditio agi cum eo potest, ut eos tollat.“⁸⁵

Překlad:

„Nechtěl-li odvézt kameny z (tvého) pozemku ten, kdo si je koupil, je možno žalovat ho z prodeje, aby si je odvezl.“⁸⁶

Kupující měl zejména *actio empti*, kterou bylo možno se domáhat vydání zakoupené věci. Vzhledem k rozličnosti předmětu smlouvy měl kupující dále k dispozici *actio redhibitoria*, *actio de modo agri*, *actio ex stipulatu*, *actio quanti minoris*. *Actio redhibitoria* byla určena ke zrušení trhu na základě vad, které měly

80 BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském: Díl II., právo obligační a právo dědické...*, s. 85.

81 BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva. Ve třech fázích jeho vývoje...*, s. 210.

82 „*res iudicio evicta*“

viz SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 60.

83 „*rem habere licere*“

viz KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. *Římské právo...*, s. 314.

84 Tamtéž, s. 314.

85 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 133.

86 Tamtéž, s. 133.

věci předmětné smlouvy, a zaplacení dvojnásobku prodávajícím kupujícímu. Vadné věci v tomto případě představovaly o otroky, tažná či jízdní zvířata, která nenaplňovala představy kupujícího. Tato žaloba mohla být uplatněna do dvou měsíců od uzavření trhu, pokud prodávající nedal záruku, že je předmět trhu bez vad. Jakmile ale byla záruka dána, mohla být tato žaloba uplatněna až do 6 měsíců. Stejně mohl kupující jednat v momentě, kdy se „skryté“ vady projeví následně.⁸⁷ Zato *actio quanti minoris* nebyla tak přísná a sloužila k poměrnému snížení ceny v případě vadných otroků, tažných či jízdních zvířat, u nichž se vady projeví taktéž následně.⁸⁸

1.6.5. Custodiam praestare

Uzavření smlouvy tržové, zaplacení kupní ceny a předání předmětu trhu probíhalo nejčastěji v jeden okamžik.⁸⁹ Nicméně dělo se i to, že tato právní jednání byla oddělena, což umožňovala povaha těchto konsensuálních kontraktů. Díky tomu se vynořily případy, kdy např. předmět trhu byl poškozen nebo i zničen před odevzdáním kupci. Povinnost odevzdat věc měl prodávající. Do odevzdání věci odpovídal prodávající za každou nedbalost včetně kustodie (*custodia*).⁹⁰

D. 18, 6, 3.

„Custodiam autem venditor talem praestare debet, quam praestant hi quibus res commodata est, ut diligentiam praestet exactiorem, quam in suis rebus adhiberet.“⁹¹

Překlad:

„Prodávající má povinnost toliko poskytnout kustodii, stejnou, jaká se poskytuje tehdy, kdy byla dána věc do výpůjčky, a musí poskytnout takovou péči, kterou poskytuje ve svých vlastních věcech.“⁹²

To znamená, že byl povinen věc úmyslně nepoškodit, měl ochránit věc před odcizením třetí osobou a také zřejmě⁹³ i ochránit věc před poškozením

87 Tamtéž, s. 315.

88 SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce...*, s. 186.

89 KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 253.

90 Tamtéž, s. 253.

91 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 136.

92 Tamtéž, s. 137.

93 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 64.

(*custodiam praestare*)⁹⁴. Prodávající ručil za vinou svou a také za náhodu prostou (*casus minor*).

D. 39, 2, 38.

„*Emptor aedium ante traditam sibi possessionem ideo inutiliter stipulatur, quia venditor omnem diligentiam ei praestare debet. Tunc certe utiliter stipulatur, cum omnis culpa a venditore aberit, veluti si precario emptori in his aedibus esse permisit, custodiamque ei afuturus traditit.*“⁹⁵

Překlad:

„*Kupec nemůže předtím, než mu byla předána držba k budově, složit záruku za hrozící škodu, protože prodáváč má povinnost udržovat dům s veškerou možnou péčí. Tehdy může kupec uzavřít záruku, jestliže bude prodáváč zbaven veškeré odpovědnosti (za péči o dům), například pokud výprosou (prekariem) již dříve povolil v tomto domě pobývat a předal mu pro další užívání věci custodii (odpovědnost za nižší náhodu).*“⁹⁶

Za kustodii v byl v právu justiniánském prodávající odpovědný jen pokud se k tomuto zavázal smluvně. Měl pouze povinnost vydat kupujícímu nároky, jenž měl vůči pachateli.⁹⁷

I. 3, 23, 3a.

„*Quod si fugerit homo qui veniit aut subreptus fuerit, ita ut neque dolus neque culpa venditoris interveniat, animadvertendum erit, an custodiam eius usque ad traditionem venditor susceperit. Sane enim, si susceperit, ad ipsius periculum is casus pertinet: si non susceperit, securus erit. Idem et in ceteris animalibus ceterisque rebus intellegimus. Utique tamen vindicationem rei et conditionem exhibere debet emptori, quia sane, qui rem nondum emptori tradidit, adhuc ipse dominus est. Idem est etiam de furti et de damni iniuriae actione.*“⁹⁸

Překlad:

94 Tamtéž, s. 64.

95 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 140.

96 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2 vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 140-141.

97 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 64.

98 KRÜGER, Paul, ed. *Justiniánské Instituce: Iustiniani Institutiones*. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Michal SKŘEJPEK. V Praze: Karolinum, 2010. *Fontes iuris romani*. s. 274.

„Kdyby však otrok, který byl prodán, utekl anebo byl ukraden, bez úmyslu a bez zavinění prodatele, pak je třeba zkoumat, zda na sebe prodatel převzal do přijetí věci odpovědnost za náhodu. Jestliže ji převzal, pak odpovídá za nebezpečí vzniklé touto náhodou: pokud ji nepřevzal, nemusí se obávat nároků. Totéž platí také ohledně jiných živých tvorů a věcí. Kupci přísluší vindikace a kondikce vždy, jestliže ten, kdo kupci ještě věc neodevzdal, je jejím vlastníkem. Totéž platí také pro žalobu z krádeže a pro žalobu z protiprávního poškození věci.“⁹⁹

1.6.6. Periculum est emptoris

Periculum est emptoris je slovní vymezení pravidla o přechodu nebezpečí škody, jenž bylo původně „*perfecta emptione periculum ad emptorem respiciet*“, ¹⁰⁰ a znamenalo, že za nebezpečí ztráty, škody, či zničení, ¹⁰¹ odpovídá od uzavření smlouvy kupec. ¹⁰² Kupec má zároveň nárok na veškeré plody a přírůstky dle zásady *cuius periculum, eius et commodum esse debet*. ¹⁰³ Nutnost vymezení tohoto pravidla nastala pro případy než byl předmět uzavřeného trhu

99 Tamtéž, s. 275.

100 D. 18, 6, 8, pr

„*Necessario sciendum est, quando perfecta sit emptio: tunc enim sciemus, cuius periculum sit: nam perfecta emptione periculum ad emptorem respiciet. et si id quod venierit appareat quidquale quantum sit, sit et pretium, et pure venit, perfecta est emptio: quod si sub condicione res venierit, si quidem defecerit condicio, nulla est emptio, sicuti nec stipulatio: quod si exstiterit, proculus et octavenus emptoris esse periculum aiunt: idem pomponius libro nono probat. quod si pendente condicione emptor vel venditor decesserit, constat, si exstiterit condicio, heredes quoque obligatos esse quasi iam contracta emptione in praeteritum. quod si pendente condicione res tradita sit, emptor non poterit eam usucapere pro emptore. et quod pretiisolutum est repetetur et fructus medii temporis venditoris sunt (sicuti stipulationes et legata condicionalia peremuntur), si pendente condicione res exstincta fuerit: sane si exstet res, licet deterior effecta, potest dici esse damnum emptoris.*

Překlad:

„Je nezbytně třeba vědět, kdy je smlouva perfektní. Neboť tehdy víme, která strana nese nebezpečí [nahodilé zkázy]: neboť okamžikem perfekce smlouvy přechází nebezpečí na kupce. A jestliže i v případě toho, co je prodáváno, je zřejmé mezi stranami, co a kolik má být prodáno, a je dohodnuta i cena, a ke smlouvě není připojena odkládací podmínka, je smlouva perfektní. Neboť jestliže by byla ke smlouvě připojena podmínka, jestliže podmínka odpadne, koupě je neplatná, stejně jako je (v takovém případě) neplatná stipulace. Ale jestliže se podmínka splní, Proculus a Octavenus říkají, že nebezpečí náleží kupci. Také Pomponius v deváté knize má za to, že jestliže v době, kdy není jasné, že podmínka bude splněna, zemře kupec nebo prodávající, tvrdí Pomponius, že pokud se později podmínka splní, budou z kupní smlouvy zavázáni dědicové, jako by byla již uzavřena v minulosti. A věru také, jestliže je v době, kdy není jasné, že podmínka bude splněna, dojde k předání věci, nebude moci kupec tuto věc pro sebe získat vydržením. A jestliže byla i zaplacená cena, tato cena bude navracena kupci a plody, které v tom čase věc vydala, jestliže věc zanikla dříve, než se splnila podmínka, se navracejí kupci: je zřejmé, že pokud bude existovat věc, třebaže v horším stavu, je možno říci, že tato škoda náleží kupci.“

101 ZIMMERMANN, Reinhard. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Cape Town: Juta, 1990.. s. 281

102 KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 315.

103 I. 3, 23, 3., „kdo nese nebezpečí, tomu náleží i zisk“ viz DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 127.

odevzdán kupujícímu a ta byla vlivem náhody (*kvalifikované, vis maior*) poškozena nebo zničena. Kupující byl díky tomuto pravidlu i tak povinen uhradit *pretium*. Prodávající nenesl v tomto ohledu žádnou odpovědnost a své povinnosti byl zproštěn.¹⁰⁴

V právu klasickém, kdy nebezpečí škody zřejmě přecházelo na kupujícího až kdy byla věc předána, tradicí,¹⁰⁵ byla situace dle mě spravedlivější. Tento, z mého pohledu, vyrovnanější stav vyjadřoval lépe synallagmatickou povahu tohoto typu kontraktu a strany se díky férovějšímu rozložení povinnosti mohly cítit „rovně“ díky zásadě *casum sentit dominus*.¹⁰⁶ Do stavu *periculum est emptoris*, jak jej známe dnes, tedy z doby Justiniána, se dle Sommera dostala působením kompilátorů pod řeckým vlivem nahlížení na kupní smlouvu jako na smlouvu reálnou (k uzavření nutnost věc odevzdat).¹⁰⁷

Uzavření (*perfectio*) tržové smlouvy vyžaduje konsensus o individuálně určeném předmětu a kupní ceně. Pokud se kupující s prodávajícím dohodli, že smlouva bude uzavřena až po splnění jisté suspenzivní (odkládací) podmínky, byl trh opravdu uzavřen až v momentě splnění této podmínky. Do uzavření vázlo nebezpečí škody na prodávajícím, vlastníkovi věci, podle zásady, kterou jsem osvětlil výše.

D. 18, 1, 35, 7.

„Sed et se ex doleario pars vini venierit, veluti metretae centum, verissimum est (quod et constare videtur) antequam admetiatur, omne periculum ad venditorem pertinere: nec interest, unum pertium omnium centum metretarum in semel dictum sit an in singulos eos.“

Překlad:

„Ale jestliže je ze skladu tak prodávána část vína, například jedno sto měř, je nanejvýš pravda (a má se za to, že to bylo obecně přijato), že i předtím, než je

104 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 64-65.

105 D. 18, 6, 13.

„Lectos emptos aedilis, cum in via publica positi essent, concidit: si traditi essent emptori aut per eum stetisset quo minus traderentur, emptoris periculum esse placet.“

Překlad:

„Aedilis rozbil nějaké postele, které byly druhou stranou (kupujícími) zakoupené a které byly ponechány na ztrátu (kupující).“

106 *„Za náhodnou škodu odpovídá vlastník“*

107 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 65.

odměřeno, veškeré riziko nese prodávající: neboť nezáleží na tom, zda byla ujednána kupní cena společně za sto měř nebo za každou z nich.“

Zásada, že při trhu s podmínkou nesl kupující u *condicione pendente* (stav nejistoty, kdy o podmínce ještě není rozhodnuto a není jisté, zda a jestli vůbec právní účinky nastanou)¹⁰⁸ pouze nebezpečí zhoršení (*periculum deteriorationis pro emptore*), načežpak nebezpečí ztráty (*casus minor*) zde šlo k tíži prodávajícího (*periculum interitus pro venditore*). Splněním podmínky přešlo na kupujícího i nebezpečí později nastalé ztráty věci.¹⁰⁹

D. 18, 6, 15, 1.

Materia empta si furto perisset, postquam tradita esset, emptoris esse periculo respondit, si minus, venditoris: videri autem trabes traditas, quas emptor signasset.

Překlad:

„V případě, že materiály, které byly zakoupeny, jsou ztraceny krádeží po odevzdání, je dáno, že kupující musí nést ztrátu; pokud ji nenese prodávající. Dřeva se mají za odevzdaná, jakmile je kupující označí ne dřívě.“

Co se týče smluv uzavřených odměřením, oddělením či odvážením, je trh účinný až od učinění žádoucího právního jednání, jednoznačné určení předmětu trhu.

D. 18, 1, 35, 6.

„Ergo et si grex venierit, si quidem universaliter uno pretio, perfecta videtur, postquam de pretio convenerit: si vero in singula corpora certo pretio, eadem erunt, quae proxime tractavimus.“¹¹⁰

Překlad:

„Nebot' je možno se podobně ptát také ohledně toho, co je odpočítáváno, jestliže byla cena stanovena za jednotlivý kus. Sabinus a Cassius mají tehdy za to, že smlouva se stane perfektní okamžikem odměření, odvážení nebo odpočítání, neboť kupní smlouva je uzavřena jakoby s podmínkou, že bude to, co je

108 ZUKLÍNOVÁ, Michaela článek, *Podmínka a doložení času*, [online, cit. 15. dubna 2020] k dispozici na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/komentar-k-548>

109 SOMMER, Otakar, *Učebnice soukromého práva římského*, Díl II., Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 65.

110 DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 126.

*prodáváno, odměřeno na jednotlivé řecké amfory nebo na jednotlivé modie nebo bude odváženo na jednotlivé libry nebo bude odpočítáno na jednotlivé kusy.*¹¹¹

D. 18, 6, 5.

Si per emptorem steterit, quo minus ad diem vinum tolleret, postea, nisi quod dolo malo venditoris interceptum esset, non debet ab eo praestari. Si verbi gratia amphorae centum ex eo vino, quod in cella esset, venierint, si admensum est, donec admetiatur, omne periculum venditoris est, nisi id per emptorem fiat.

Překlad:

„Pokud by bylo vinou kupujícího, že víno nebylo odebráno ve stanovenou dobu, prodávající není povinen být za to poté zodpovědný, ledaže by zpoždění bylo způsobeno podvodným úmyslem z jeho strany. Jestliže, například, stovka nádob vína v určitém sklepě byla prodána, prodávající musí nést riziko, dokud nejsou odměřeny, ledaže kupující zavinil zpoždění.“

Ve druhém zmíněném fragmentu můžeme sledovat řešení problematiky prodlení kupujícího a odpovědnosti v této situaci.

Justinián v rámci své rekodifikace nechal vytvořit/potvrdit tuto, i pro soudobé soukromé právo, podstatnou zásadu *periculum est emptoris*, což potvrzuje následná ukázka řešeného pravidla z Justiniánových Institucí, která v sobě koncentruje část výše uvedených témat a má na budoucí etapy vývoje soukromého práva zásadní význam.

I. 3, 23, 3.

„Cum autem emptio et venditio contracta sit (quod effici diximus, simulatque de pretio convenerit, cum sine skriptura res agitur), periculum rei venditae statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit. Itaque si homo mortuus sit vel aliqua parte corporis laesus fuerit, aut aedes totae aut aliqua ex parte incendio consumptae fuerint, aut fundus vi fluminis totus vel aliqua ex parte ablatu sit, sive etiam inundatione aquae aut arboribus turbine deiectis longe minor aut deterior esse coeperit: emptoris damnum est, cui necesse est, licet rem non fuerit nactus, pretium solvere. Quidquid enim sine dolo et culpa venditoris accidit, in eo venditor securus est. Sed et si post emptionem fundo

111 Tamtéž, s. 126.

aliquid per alluvionem accessit, ad emptoris commodum pertinet: nam et commodum eius esse debet, cuius periculum est“.¹¹²

Překlad:

„Když je smlouva o koupi a prodeji uzavřena (stane se to tak, jak jsme již řekli, když se sjednotíme na kupní ceně a není třeba uzavřít právní jednání písemně), pak okamžitě přechází nebezpečí prodané věci na kupce, a to i tehdy, když věc není kupci odevzdána. Když přitom otrok zemře, nebo je zraněn na některé části těla, dům je zcela anebo zčásti zničen požárem, nebo byl pozemek silným proudem řeky zcela nebo zčásti odplaven, nebo je značně zmenšen anebo se zhorší záplavami anebo vichřicí tím, že jsou vytrženy stromy i s kořeny, je to ke škodě kupci, který musí zaplatit kupní cenu, i když věc nenabyl. Prodávatel je totiž bezpečný před všemi nároky, které vznikly bez jeho úmyslu nebo nedbalosti. Pokud ovšem po uzavření smlouvy o koupi a prodeji něco přiroste k pozemku naplavením, připadne to kupci; ten, kdo snáší nebezpečí, musí mít totiž také prospěch.“¹¹³

1.7. Historický význam

Justinián, který po téměř jedno sto šedesáti letech od rozdělení Římské říše a po bezmála osmdesáti letech od zániku Západořímské říše, dokázal uchvátit moc v drtivé většině pobřežních území Středoziemního moře, včetně části území bývalé Západořímské říše. Tyto územní zisky mu dopřály neuvěřitelný vliv na životy milionů lidí, jimž panoval. Tuto moc si pak Byzantská říše (Východořímská), jako významný geopolitický hegemon své téměř tisícileté existence, musela opakovaně získávat zpět, byť v čím dál tím menším měřítku, až do svého zániku v 15. století. Díky značné propracovanosti a právě zmíněnému vlivu Byzantské říše mělo římské právo výsadní význam pro jurisprudenci v dobách minulých a současných. Ve středověku se mimo východořímská území používalo římské právo subsidiárně pod názvem *ius commune* (právo společné). Tehdy se jako podpůrné právo používalo univerzálně pro významné části Evropy pro případy, kdy vnitrostátní právní úprava určitou problematiku neřešila.

V této době byl princip *periculum est emptoris* potvrzen společně s dispoziční zásadou možnosti smluvního rozdělení ručení za nebezpečí. V

112 KRÜGER, Paul, ed. *Justiniánské InSTITUTE: Iustiniani Institutiones*. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Michal SKŘEJPEK. V Praze: Karolinum, 2010. *Fontes iuris romani*. s. 274.

113 Tamtéž, s. 275.

následných dobách ale vyvstávaly diskuse upozorňující na stejný problém, který je popsán výše. Někteří se nemohli smířit s rozporem této zásady se zásadou *casum sentit dominus* (za škodu odpovídá vlastník). Tento problém měl být vyřešen v Německu v 19. století, když byla uvedena zásada, že koupená věc přecházela do vlastnictví kupujícího i bez předání držby,¹¹⁴ ale i na toto řešení se názory v právnické komunitě různily.

„Tvůrci BGB kritizovali tuto zásadu pro její rozpor se synallagmatickou povahou kupní smlouvy (kupující se stane vlastníkem věci hned, ale prodávající se nestane vlastníkem peněz). Podle § 446 BGB přechází nebezpečí věci na kupujícího spolu s nabytím držby. Tuto zásadu přijalo i právo polské (art. 546 § 1 KC)¹¹⁵, vyjma toho, že model přechodu vlastnického práva má svůj vzor v právu francouzském. Ve francouzském právu (art. 1583 CC¹¹⁶) zavazuje zásada *periculum est emptoris* jako následek přechodu vlastnického práva k individuálně určené věci již okamžikem uzavření smlouvy.“¹¹⁷

Další historický vývoj této problematiky už ovlivňuje i právo užívané na území ČR od počátku její existence, což bude popsáno v následujících kapitolách.

114 DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGECHAMPS DE BERIER, Franciszek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: základy soukromého práva...*, s. 326-327.

115 Kodeks cywilny.

116 Code civil.

117 DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGECHAMPS DE BERIER, Franciszek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: základy soukromého práva...*, s. 327.

2. Období od 1918 do 1950

2.1. Obecný zákoník občanský

Obecný občanský zákoník rakouský (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, zkráceně „ABGB“) byl dne 1. června 1811 vyhlášen císařským patentem č. 946/1811 Sb. z. s., a účinnosti nabyl dne 1. ledna 1812. Platil pro všechny země, které v té době tvořily rakouské císařství (platil tedy i na našem území), až na země koruny uherské, kde tomu tak nebylo.¹¹⁸ Jakmile vznikla roku 1918 samostatná Československá republika, byla s některými omezeními tato právní úprava tzv. recepční normou (zákon č. 11/1918 Sb.), do právního řádu nově vzniklé republiky přebrána.¹¹⁹

Obecný občanský zákoník (OOZ) byl z hlediska svého obsahu velmi rozsáhlé právní dílo obsahující § 1502 a mimo úvod sestávalo ze tří dílů. Trhová smlouva byla obsažena ve druhém díle, oddílu druhém, hlavě dvacáté čtvrté, a to v § 1053 an. Strany kupní smlouvy se nazývaly prodatel a kupitel (stejně jako v kapitole týkající se práva římského budu pro účely této práce operovat se zažitými termíny označující strany jako prodávající a kupující). Toto významné právní dílo platilo na území ČR s určitými odlišnostmi až do roku 1950. V Rakousku užívají jeho, byť notně upravenou, podobu dodnes.¹²⁰

Kromě smlouvy trhové občansko-právní byla obsahem tehdejšího právního řádu i trhová smlouva obchodně-právní, jež byla upravena v čl. 337-359 obchodního zákoníku. Trhovou smlouvu nebyla obchodním zákoníkem upravována v celé své šíři. Díky tomu se na ni subsidiárně používala ustanovení OOZ.¹²¹

Mezi lety 1935 a 1937 byl vydán komentář k ABGB z roku 1811, který měl 6 dílů. Podle svých hlavních koordinátorů je znám jako komentář „Roučka a

118 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012, s. 16.

119 ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009., s. 59.

120 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů...*, s. 16.

121 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému Obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl IV. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, s. 727.

Sedláčka“.¹²² Tato kapitola bude zpracována zejména dle tohoto komentáře, jelikož toto dílo bylo v období české meziválečné civilistiky zcela zásadní. Přechod rizika škody na věci u kupní smlouvy byl obsažen v § 1064.¹²³ OoZ jen odkazoval na příslušná ustanovení, ale sám tuto problematiku neřešil. Obchodně-právní smlouva tržová podléhala v otázce přechodu nebezpečí stejným pravidlům jako smlouva tržová občansko-právní, byla zde však jedna výjimka a to při nebezpečí transportu.¹²⁴ „Nebezpečnost“, jak bylo stanoveno v § 1048 an (o směně), bude dále určeno vzhledem k aplikaci těchto ustanovení na tržovou smlouvu civilní i obchodní.

Za „nebezpečí“ měli autoři zmíněného komentáře nahodilě zkázy věci.¹²⁵ Přechod nebezpečí obsahoval ten moment, kdy následky zkázy nebo exkomercialisace věci šly za kupujícím a na platnost smlouvy neovlivňovaly žádným způsobem.. Kupující tedy musel vzájemně plnit, i když sám nic neobdržel.

Jako úvodní řešení pro tuto práci žádoucí problematiku spatřuji v úpravě § 1048, který stanovil, že pokud je sjednaná doba, kdy se má věc odevzdat, a jestliže v mezidobí určitá věc buď zákazem byla vzata z oběhu anebo zanikla náhodou úplně nebo alespoň přes polovinu své hodnoty, má se za to, že smlouva nebyla sjednána.¹²⁶ Toto ustanovení tedy bylo dispozitivní a tak si tedy strany mohly ujednat i odlišně od tohoto ustanovení. Zmíněná právní norma byla společná pro hmotné i nehmotné věci. Nebezpečí škody vázlo na prodávajícím až do smlouvou určené doby, kdy měla být věc odevzdána. Od této chvíle přecházelo na kupujícího. Pro přechod rizika škody bylo důležité zejména datum, kdy měla být věc odevzdána, nikoliv doba, kdy k odevzdání ve skutečnosti došlo. Mohlo dojít i k případům, že věc nebyla vůbec kupujícím odevzdána. Buď kupující odmítl součinnost v jednání při odevzdání věci,¹²⁷ anebo prodávající neplnil

122 ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009., s. 60.

123 „*O nebezpečí a užitcích věci sice koupené, ale ještě neodevzdané, platí též předpisy, které byly dány při smlouvě směnné (§ 1048-1051).*“

124 čl. 345 obchodního zákoníku.

125 Exkomerciality – události, které měly podle tehdejšího práva za následek právní konec věci.

126 Z judikatury Nejvyššího soudu: „*Zanikne-li prodaná věc před předáním u prodáváče bez jeho zavinění, nemůže kupec požadovati splnění, arg. § v1048 o.z.o., kterého sluší použití podle § 1064 o.z.o. i na kupní smlouvu (Gl. U. 1683).*“

127 § 1419 - prodlení kupujícího (věřitele)

včas.¹²⁸ V případě, že byl dlužník v prodlení se rozlišovalo, zda šlo o prodlení objektivní nebo subjektivní.¹²⁹

V případě úplného zničení věci nebo pokud věc pozbyla více než polovinu své ceny před dohodnutou dobou, byla předmětná smlouva zrušena. Stejně pravidlo platilo u exkomercialit. „*Náhodná úplná zkáza určité věci zrušuje všecken závazek, i závazek nahraditi její cenu. Tato zásada platí i pro případy, ve kterých se stane splnění závazku nebo placení dluhu jinou náhodou nemožným. Vždy však musí dlužník to, co obdržel, aby závazek byl splněn, vrátiti nebo nahraditi sice jako poctivý držitel, ale tak, aby neměl zisku ze škody jiného.*“¹³⁰

Následující ustanovení § 1049 postihovalo držitele povinnosti strpět další zhoršení věci, a břemena váznoucí na věci. V případě, že byla věc pořizována úhrnkem (jak věc leží a běží), postihuje nahodilá zkáza jednotlivých kusů kupujícího, pokud tím byl celek znehodnocen přes polovinu ceny. V případě břemen muselo jít o břemena náhodná, vzniknuvší bez vůle a zavinění prodávajícího. Fakticky šlo tedy o břemena, které nevznikly z vůle prodávajícího.¹³¹ Nárok na užítky před odevzdáním věci byly řešeny v § 1050.

Druhý případ řešení přechodu rizika lze spatřovat v ustanovení § 1051. Tento sděloval, že pokud nebyla dohodnuta doba pro odevzdání věci a pokud žádnou stranu nepostihovalo jakékoliv nedopatření; necht' jsou použity výše zmíněné předpisy o nebezpečnosti a užitcích¹³² pro dobu samého odevzdání, pokud se strany nedohodly na něčem jiném. Nebezpečí škody šlo za prodávajícím až do okamžiku předání věci, tradice. Od tohoto momentu přešlo nebezpečí na kupujícího a ten byl uveden do takového stavu, že mohl prodávanou věc obchodně užívat. Přechod nebezpečí tedy nebyl spojen s okamžikem, kdy se stal kupující vlastníkem věci, nýbrž okamžikem předání nebo byla stranám ponechána volnost pro sjednání si něčeho odlišného. U zásilkového obchodu bylo užíván § 429¹³³ ve

128 Z judikatury Nejvyššího soudu: „*Úřední vyvlastnění koupeného, avšak dosud nedodaného zboží, neopravňuje kupce, který jest s přijetím v prodlení, zpět žádati kupní cenu předem zaplacenou (GH. Čís. 34/35 ex 1918).*“

129 U objektivního prodlení dlužník neplnil bez svého zavinění.

U subjektivního prodlení dlužník neplnil se svým zaviněním a proto měl povinnost nést veškeré následky tohoto prodlení (§ 920).

130 § 1447

131 stavební zákaz dodatečně na pozemek uvalený nebo zřízení služebnosti nezbytné cesty

132 § 1048-1050

133 „*Odeslané věci pokládají se zpravidla teprve tehdy za odevzdané, když je příjemce obdržel; ledaže by tento způsob odeslání sám určil nebo schválil.*“

spojení s § 1311¹³⁴. Určil-li kupující způsob dopravy zcizené věci, přecházelo na něj nebezpečí odevzdáním věci dopravci prodávajícím.

Než došlo k předání věci, měl prodávající povinnost věc řádně opatrovat.¹³⁵ To znamenalo, že do okamžiku odevzdání věci odpovídal prodávající za každé zavinění. Odpovědnost prodávajícího můžeme ztotožnit s zásadou odpovědnosti schovatele. Tato odpovědnost opatrovat prodanou věc s pečlivostí schovatele se modifikovala, pokud se kupující ocitl prodlení s přijetím věci. Zde odpovídal prodávající už omezeněji jen za zlý úmysl a hrubé zavinění.

2.2. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Návrh československého občanského zákoníku, jehož příprava byla dokončena v roce 1937, který nikdy nevešel v platnost z důvodu geopolitických událostí roku 1938.¹³⁶

Systematicky byla úprava tržové smlouvy zařazena do hlavy třicáté druhé a konkrétně v § 899 an. Riziko škody ale bylo upraveno ustanoveními § 892 an., tedy v úpravě směnné smlouvy, když na tuto normu odkazoval § 918. Totožně jako v předešlé kapitole uvedený § 1064 odkazoval na § 1048 an. v OoZ, ze kterého obsahově vycházel. Obecným pravidlem tehdy bylo, stejně jako v OoZ, že riziko nebezpečí škody na věci přešlo na kupujícího až v momentě, kdy mu věc byla odevzdána prodávajícím. Právní úprava přechodu nebezpečí ve vládním návrhu z roku 1937 vycházela z OoZ a nepřinesla by nic nového, což uvádím následovně.

§ 892 určoval, že pokud byla určitá věc před dobou, kdy má být odevzdána, buď zákazem odňata obchodu, anebo náhodou zničena nebo zhoršena tak, že hodnota její klesla pod polovinu, je na smlouvu hleděno tak, jako by se nebyla stala. Na to navazovalo ustanovení další, kdy bylo doplněno, že jestliže se věc mezitím náhodou zhoršila jinak nebo byla stížena břemeny, jde toto také k tíži zcizitele (prodávajícího). Ještě bylo I doplněno, že k nepatrnému snížení hodnoty se nepřihlíží.¹³⁷ Že se tvůrci vládního návrhu nechali volně inspirovat ustanovením

134 „*Pouhá náhoda stihá toho, v jehož jmění nebo osobě se udála. Dal-li však někdo náhodě svým zaviněním příčinu; přestoupil-li zákon, který se snaží předejiti náhodným poškozením; nebo pletli-li se bez nutnosti do cizích jednání; ručí za veškerou újmu, která by se jinak nebyla stala.*“

135 § 1061

136 DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGECHAMPS DE BERIER, Franciszek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: základy soukromého práva...*, s. 31.

137 § 893

§ 1049 OoZ, je více než zřejmé, nicméně nepoužili celou konstrukci a vynechali úhrnek.

U zásilkového obchodu dle § 894 přecházelo nebezpečí škody na věcech odeslaných na příjemce až tehdy, kdy je kupující obdržel. Pakliže ale kupující určil či schválil, jak se mu mají věci odeslat, přecházelo na něj nebezpečí, jakmile byly věci odevzdány k přepravě.

V § 896, totožně jako u ustanovení § 1051 OoZ, vládní návrh určoval, že pokud nebyla doba odevzdání věci dohodnuta a nepostihuje-li žádnou ze stran nějaké nedopatření, uplatní se výše uvedené ustanovení.

3. Období od 1950 do 2014

3.1. Občanský zákoník z roku 1950

Zákon ze dne 25. října 1950 č. 141/1950 Sb., účinný od 1. ledna 1951 do 31. března 1964, konečně sjednotil občanskoprávní úpravy na celém území Československa, protože dosavadně platící OÖZ platnost na území Slovenska neměl. Jednalo se o tzv. střední občanský zákoník (dále ve zkratce „SOZ“). Jeho charakteristika byla definována revolučním programem komunistické strany. Vycházel z konceptu ruského občanského zákoníku z roku 1922 a byl založen na principech ústavy sovětského svazu z roku 1936. Vzhledem k časové tísní byli tvůrci nuceni vzít si jako předlohu nerealizovaný předválečný návrh občanského zákoníku z roku 1937.¹³⁸ I přes politický tlak, požadující zásadní ideologické změny, si vedle občanského zákoníku z roku 1964 momentálně probíraný právní předpis z roku 1950 udržel elementární rysy civilního kodexu ve smyslu kontinentální tradice.¹³⁹

Kupní smlouva byla zakotvena do části čtvrté, hlavě osmnácté společně s úpravou směnné smlouvy.¹⁴⁰ Jednalo se ale o úpravu velmi stručnou, když ji srovnáme s úpravou kupní smlouvy v OZ nebo s dokonce rozsáhlejší úpravou NOZ.

Přechod rizika škody na věci byl upraven následovně: *„Není-li nic jiného ujednáno, přechází na kupujícího nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilé zhoršení předmětu koupě, jakož i jeho užitky zároveň s nabytím vlastnictví (§ III). Nabude-li kupující vlastnictví dříve, než se předmět koupě odevzdá, má prodávající až do odevzdání práva a povinnosti schovatele¹⁴¹.“¹⁴²* Jednalo se přechod nebezpečí škody na věci, který vychází ze zásady *casum sentit dominus*, tedy že škoda postihuje vlastníka.

138 KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde a.s., 2009, s. 519.

139 Tamtéž, s. 519.

140 § 366-382 SOZ

141 § 425 SOZ: *„Jestliže schovatel převzaté věci užije nebo dá užít jinému, jestliže ji dá bez přivolení ukladatele nebo bez nutné potřeby někomu jinému do úschovy nebo je-li v prodlení s jejím vrácením, odpovídá i za nahodilou škodu, ledaže by tato škoda stihla uschovanou věc i jinak.“*

142 § 368 SOZ

Bylo zde ustanoveno obecná zásada, že riziko škody na věci jde za kupující věci od chvíle, kdy k věci nabytí vlastnictví. Vlastnictví k věcem individuálně určeným se převádělo smlouvou samotnou, resp. její účinností. A to pouze v případě, že si strany nedohodly jinak a ze zvláštních předpisů neplynula žádná povinnost taktéž. Věci určené podle druhu potřebovaly k převodu vlastnictví odevzdání těchto věcí.

Převod vlastnictví k věcem nemovitým, zapsaných v knize pozemkové (tehdejší ekvivalent katastru nemovitostí) nebo železniční (veřejný seznam), se zapisoval do těchto knih.¹⁴³ U převodu vlastnictví k věcem nemovitým, jenž nebyly podrobeny zápisu v knize pozemkové nebo železniční, se uložila u soudu listina. Tato listina pak musela obsahovat označení nemovitosti, převodce a nabyvatele, právní důvod převodu a místo a čas smlouvy. Listinu o převodu vlastnictví šlo u soudu uložit také, pokud šlo o dočasnou stavbu.¹⁴⁴

K odlišnému okamžiku přechodu nebezpečí škody na věci docházelo v případě, jestliže byla mezi stranami dohodnuta výhrada vlastnictví¹⁴⁵ nebo pokud se dostala jedna ze stran do prodlení. Vlastnictví přešlo na kupujícího až ve chvíli zaplacení kupní ceny a pokud ze smlouvy nevyplývalo něco jiného, přecházelo nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení na kupujícího odevzdáním věci. Prodlení dlužníka (prodávajícího) znamenalo, že odpovídal i za nahodilou zkázu věci. Této odpovědnosti mohl být zproštěn jedině v případě, pokud by věc propadla zkáze i při včasném splnění.¹⁴⁶ V případě prodlení věřitele (kupujícího) tím, že si včas nepřevzal předmětnou věc, přecházelo tímto okamžikem nebezpečí škody na něj.¹⁴⁷

3.2. Občanský zákoník z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1950 nesetrval dlouho v platnosti a v letech 1963 a 1964 jej nahradily hned tři právní kodexy. Každý z těchto tří zákoníků byl samostatný, ani jeden z nich neměl obecnou povahu, a každý jednotlivě reguloval daný okruh společenských vztahů.¹⁴⁸ Prvním z nich byl Občanský zákoník

143 § 112 SOZ.

144 § 113 SOZ.

145 § 374 SOZ – možnost ujednání jen v případě, že by předmětem koupě byla věc movitá.

146 § 258 SOZ

147 § 259 SOZ

148 Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online, cit. 15. dubna 2020] Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

č. 40/1964 Sb., který se věnoval vztahům mezi občany navzájem a vztahy mezi občany a socialistickými organizacemi na straně druhé. Druhým byl Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb., který upravoval právní vztahy mezi samotnými socialistickými organizacemi. Posledním z nich byl pak zákoník mezinárodního obchodu č. 101/1963 Sb., který upravoval vztahy obsahující zahraniční prvek.

OZ byl specifický svou ideologickou a deklaratorní povahou určitých právních norem a zároveň i kogentní povahou určitých norem, které potvrzovaly silný státní aparát. Byl členěn do osmi částí s § 524 a obsahoval preambuli.¹⁴⁹ Ve druhé části tohoto zákoníku se nacházela regulace vlastnického práva, jenž bylo nazváno jako socialistické společenské vlastnictví a osobní vlastnictví. Ustanovení § 123 an. určovalo vztah těchto typů vlastnictví navzájem a posléze vymezovalo vlastnictví osobní a osobního spoluvlastnictví.¹⁵⁰ Ani v jednom z ustanovení týkající se prodeje v obchodě nebo koupi neobsahoval ani zmínku o přechodu nebezpečí škody.¹⁵¹ Tento zákoník byl jednoznačným krokem zpět ve smyslu evoluce občanského práva v tehdejší ČSSR a podtrhoval hluboký úpadek občanského práva. Koncipoval občanské právo opravdu velmi úzce, jednalo se v podstatě pouze o práva spotřebitelů a z rámce občanského práva zcela vyčlenil právní úpravu hospodářských vztahů (vzájemné majetkové vztahy tehdejších socialistických organizací).¹⁵² hospodářské vztahy pak byly regulovány samostatným hospodářským zákoníkem¹⁵³, který byl účinný od 1. července 1964. Občanský zákoník pak dále zcela vynechal některé, doposud klasické, občanskoprávní instituty (např. věcná břemena, držbu, vydržení, sousedská práva). Závazky např. nahradily služby. Jelikož se ani jeden z výše zmiňovaných zákoníků nehodil na úpravu vztahů vznikajících při přeshraničním obchodě, bylo třeba vypracovat zákoník třetí, a to zákoník mezinárodního obchodu, jemuž počala účinnost dne 1. dubna 1964. V roce 1982 došlo po téměř dvou dekádách k

149 SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky. Komplettní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů...*, s. 25.

150 § 133-135.

151 § 399-405 OZ.

152 „právnícká osoba“ byl nahrazen lidovějším pojmem „organizace“. Blíže v KUKLÍK, Jan a kol. *Vývoj československého práva 1945-1989...*, s. 522.

153 Dle důvodové zprávy k ObchZ nelze tento zákon považovat za právní předpis práva obchodního. Šlo o svébytný předpis, který upravoval zejména vztahy mezi socialistickými organizacemi navzájem a státem, což vedlo mj. k vysokému stupni veřejnoprávní regulace.

částečné novelizaci,¹⁵⁴ kdy do občanského zákoníku byly opět vráceny instituty typu věcných břemen či držby.¹⁵⁵

Po „Sametové revoluci“ z listopadu 1989 a návratu Československa k demokracii, k tržnímu hospodářství a k právnímu státu se tehdy platný ideologicky zabarvený občanský zákoník pro další období stal z velké části nepoužitelný. Proto byla vytvořena novela č. 509/1991 Sb. (tzv. velká novela občanského zákoníku), jenž nabyla účinnosti dne 1. ledna 1992. Zároveň byl také zrušen hospodářský zákoník a zákoník mezinárodního obchodu, jejichž normy nechal zákonodárce vnořit do novelizovaného občanského zákoníku. Zcela jedinečnou funkci zastával ale i v té době nový obchodní zákoník č. 513/1991 Sb. Po zániku Československé federace a po vzniku České republiky se občanský zákoník ve svém novelizovaném znění stal podle čl. 1 ústavního zákona č. 4/1993 Sb. občanským zákoníkem České republiky.¹⁵⁶ Byl jedním z nejdéle sloužících právních předpisů, jehož účinnost trvala 50 let.

3.2.1. Občanský zákoník po velké novele

Občanský zákoník z roku 1964 byl po pádu komunismu novelizován zákonem č. 509/1991 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1992. Ta řešila podstatnou změnu civilního kodexu pro efektivní vstup do tržního hospodářství. Část týkající se služeb byla zrušena a do občanského zákoníku byly opět vtěleny závazky. Část regulující závazkové právo zabíralo nejrozsáhlejší část novely. Pro svou značnou rozsáhlost byly závazky zařazeny až na konec tohoto právního předpisu.¹⁵⁷

Pro úpravu kupní smlouvy byla celkem nešikovně zvolena dvojkolejnost. Rozdělovaly se na kupní smlouvy obchodní povahy a neobchodní povahy. Obchodní se řídily ObchZ a neobchodní byly regulovány OZ. Rozlišení mezi těmito smlouvami bylo zejména takové, že pokud alespoň jedna strana nebyla podnikatel, jednalo se o smlouvu neobchodní. O obchodní koupi se dalo uvažovat v momentě koupě uzavírané jen mezi podnikateli, v rámci jejich podnikatelské činnosti.¹⁵⁸ Byla-li ale předmětem smlouvy nemovitost, tato kupní smlouva podléhala režimu OZ vždy, i když byly obě strany smlouvy kupní podnikatelé.

¹⁵⁴ Zákon č. 131/1982 Sb.

¹⁵⁵ ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009., s. 62.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 63.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 63.

Jediný případ, kdy mohla být nemovitost převedena pomocí režimu ObchZ, byla koupě podniku.¹⁵⁹

Kupní smlouva¹⁶⁰ byla v OZ zařazena do části osmé, hlavy druhé, do ustanovení § 588-627. Můžeme pozorovat navrácení se k tradičnímu dělení civilního kodexu, kdy nejdříve byla regulována obecná ustanovení o koupi, následována vedlejšími ustanoveními při kupní smlouvě.

Opět, jako v kapitolách předešlých, musíme vymezit okamžik nabytí vlastnického práva k předmětu koupě. Ten byl regulován zejména ustanovením, který rozlišoval nabytí vlastnického práva k věci movité či nemovité dle § 133 OZ, kde je v odst. 1 stanoveno: *„Převádí-li se movitá věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví převzetím věci, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak.“* U nemovitých věcí se *„nabývá vlastnictví právem vkladem do katastru nemovitostí podle zvláštních předpisů, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.“*¹⁶¹ Pokud ale šlo o nemovitou věc, která nebyla předmětem evidence katastru nemovitostí, nabývalo se vlastnictví okamžikem účinnosti smlouvy.¹⁶²

Nabytí vlastnického k věci movité mohlo být modifikováno např. tzv. výhradou vlastnictví. Tato možnost se naskýtá v ustanovení § 601 OZ. Princip výhrady spočíval v tom, že okamžik přechodu vlastnictví nastal až po zaplacení kupní ceny. Oproti běžnému standardu smluvní volnosti zde ale byla vyžadovaná písemná forma kupní smlouvy.¹⁶³

Konečně se po delší odmlce do českého soukromého práva vrátil přechod nebezpečí škody, což bylo vyjádřeno následovně: *„Není-li dohodnuto jinak, přechází na kupujícího nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení předmětu koupě, včetně užitků, současně s nabytím vlastnictví. Jestliže nabude kupující*

158 FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 462.

159 § 476 ObchZ.

160 § 588: *„Z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou cenu.“*

161 §133, odst. 2 OZ

162 §133, odst. 3 OZ

163 *„Má-li vlastnictví k prodané movité věci přejít na kupujícího až po zaplacení ceny, musí být tato výhrada dohodnuta písemně. Nevyplývá-li ze smlouvy něco jiného, přechází nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení na kupujícího odevzdáním věci.“*

vlastnictví dříve, než dojde k odevzdání předmětu koupě, má prodávající až do odevzdání práva a povinnosti schovatele.“¹⁶⁴ Fakticky byl tedy přechod nebezpečí spojen s nabytím vlastnického práva k věci. Švestka uvádí, že „označení nahodilá zkáza a nahodilé zhoršení však nejsou zcela výstižná. Zkázou věci je třeba rozumět nejen zničení věci, ale i její ztrátu. Nahodilost nespočívá v nepředvídatelnosti vzniku škody na věci, ani v tom, že je důsledkem působení pouze přírodních vlivů, nýbrž v tom, že není způsobena ani prodávajícím ani kupujícím, popř. osobami, za něž odpovídají.“¹⁶⁵ Dále Švestka mezi nahodilou ztrátou zařazuje i odcizení věci třetí osobou a říká, že straně kupní smlouvy, které nese riziko škody na této věci, vznikne této osobě nárok ze způsobené škody vůči odpovědné osobě.¹⁶⁶ Už od dob římského práva je pro přechod rizika škody na předmětu koupě okamžik nabytí vlastnického práva k tomuto předmětu. Nebezpečí škody nesl vlastník, jak odpovídá principu *casum sentit dominus*. Dále zde můžeme opět hovořit o dispozitivnosti tohoto pravidla, což mělo za následek možnost určit okamžik přechodu nebezpečí pomocí smlouvy odlišně, než jak to tvrdil zákon.

3.3. Obchodní zákoník

Obchodní zákoník, neboli zákon č. 513/1991 Sb. ze dne 5. listopadu 1991 byl jedním z hlavních soukromoprávních předpisů upravující problematiku obchodu a podnikání v době, kdy se tržní hospodářství v nově formované ČSFR teprve „rodilo“.

Jak jsem již uvedl, v předchozí úpravě existovala dvojkolejnost úprav kupních smluv. Buď dle OZ nebo dle ObchZ. ObchZ řešil kupní smlouvy obchodní povahy, jejíž subjekty byli podnikatelé, kteří tuto uzavírali v rámci jejich podnikatelské činnosti a jejím předmětem mohla být pouze věc movitá (zboží).¹⁶⁷

Problematiku přechodu nebezpečí škody na předmětu koupě vycházející z pravidel ObchZ ale řeším v další kapitole, kde uvádím a porovnávám úpravu

164 §590 OZ.

165 ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, a kol. *Občanské právo hmotné 2*, 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s.,2009 s. 163.

166 Tamtéž, s. 163.

167 § 409, odst. 1 ObchZ: „Kupní smlouvou se prodávající zavazuje dodat kupujícímu movitou věc (zboží) určenou jednotlivě nebo co do množství a druhu a převést na něho vlastnické právo k této věci a kupující se zavazuje zaplatit kupní cenu.“

současnou s právní úpravou předešlou i s vysvětlivkami. Proto mám za to, že není nutné se touto problematikou zabývat zde.

4. Nový občanský zákoník

Tento, pro ČR nejvýznamnější, právní předpis poslední doby, jehož účelem bylo napěchovat pod „jednu střechu“ v podstatě celou rekodifikaci soukromého práva, a odprostit se od dogmatu starého, komunistického, zákoníku, je opravdu rozsáhlý¹⁶⁸. Svou úlohu z větší části splnil sám a supluje mu předpisy jako zákon o obchodních korporacích¹⁶⁹ či zákon o mezinárodním právu soukromém.¹⁷⁰ NOZ je cíleně veden k principům a zásadám z OoZ a nikdy nerealizovaného vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Oba tyto předpisy měly v sobě inkorporovány značnou část římskoprávních institutů, což je v rámci Evropského kontinentálního práva více než žádoucí. Jedná se o předpis opírající se především o autonomii vůle stran. Strany smlouvy si mohou smluvně uzavřít povinnosti odlišně od zákona. Samozřejmě pouze pokud se nejedná o otázku ošetřenou normou kogentní, od které se nelze odchýlit.

4.1. Kupní smlouva

Pro tuto práci nejpozorovatelnějším aspektem proběhnuvší rekodifikace je unifikace zákonné úpravy smlouvy kupní a její umístění do obecného zákoníku. V úpravě předchozí bylo možné definovat smlouvu kupní jak dle zákoníku OZ, tak dle ObchZ. Nyní jsou ustanovení týkající se kupní smlouvy obsahem pouze NOZ.

Kupní smlouva je, stejně jako v právu římském, konsensuální kontrakt synallagmatické povahy¹⁷¹ směřující k výměně věci za peníze. Systematicky je zákonná úprava smlouvy kupní začleněna do části čtvrté,¹⁷² hlavy druhé,¹⁷³ dílu prvního,¹⁷⁴ oddílu druhého¹⁷⁵ NOZ. Konkrétně je problematika smlouvy kupní roztržena do šesti pododdílů: obecná ustanovení, koupě věci movité, koupě věci nemovité, koupě věci druhově určené, vedlejší ujednání při kupní smlouvě, zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě, zvláštní ustanovení o prodeji obchodního závodu.¹⁷⁶

168 NOZ obsahuje v době odevzdání této práce účinných 3081 §§.

169 Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů.

170 Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

171 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2109.

172 Relativní majetková práva

173 Závazky z právních jednání

174 Převodění věci do vlastnictví jiného

175 Koupě

176 §§ 2079-2183 NOZ

Kupní smlouvy bychom také mohli třídit dle jejich subjektů, a to například kupní smlouvy mezi podnikateli, mezi spotřebitelem a podnikatelem, a mezi spotřebiteli. V případě kupní smlouvy mezi spotřebitelem a podnikatelem je tzv. o spotřebitelskou koupi, která podléhá právě zmíněným zvláštním ustanovením o prodeji zboží v obchodě,¹⁷⁷ jenž budou vyjasněny později.

Subjekt musí mít k uzavření smlouvy samozřejmě právní osobnost a svéprávnost, a u právnických osob svéprávnost přenesenou, jenž vykonává statutární orgán.

4.1.1. Předmět smlouvy a kupní cena

Nadpis této kapitoly uvozuje od dob římského práva stejné pojmové znaky kupní smlouvy, jako je tomu i dnes.

Věc, která může být předmětem koupě, je jakákoliv věc, jejíž prodej není zákonem zakázán či je z její podstaty nemožné převést vlastnické právo k ní.¹⁷⁸ Obdobně jako v právu římském mohly být předmětem kupní smlouvy jak věci hmotné (věci mající materiální základ v reálném světě), tak i nehmotné (práva - pohledávky, know-how, obchodní tajemství), věci movité (např. propiska) a nemovité (např. pozemek, jehož součástí je dům na něm stojící), věci jednotlivě určené, věci určené druhově (množství, míra, váha, jakost), věci hromadné (soubor jednotlivých věcí s jedním vlastníkem, tvořící celek a považující se za jeden předmět),¹⁷⁹ obchodní závod¹⁸⁰ či jeho pobočka¹⁸¹, nebo i zvířata, byť nemají status věci jako takové.¹⁸² Dále se může jednat o věc existující či věc teprve v budoucnu vzniknuvší,¹⁸³ i když třeba není jisté, že věc vůbec vznikne.¹⁸⁴ Jedná se o koupi naděje (*emptio spei*).¹⁸⁵ „Má-li věc teprve vzniknout, její vznik je zásadně podmínkou řádného splnění smlouvy, nikoliv její platnosti.“¹⁸⁶

177 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 721-722.

178 Např. § 89, odst. 1 (osobnostní práva), § 489 (vše odlišné od člověka), § 493 (části lidského těla) s výjimkou §112 NOZ.

179 §501 NOZ.

180 §502 NOZ.

181 §503 NOZ.

182 §494 NOZ.

183 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3162/2009.

184 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2110.

185 §2083 NOZ.

186 Tamtéž, s. 2110

Předmět koupě musí být nezaměnitelně určen,¹⁸⁷ jinak nelze uvažovat o uzavření kupní smlouvy.¹⁸⁸ Ten může být určen až dodatečně (např. dle přání kupujícího na místě výběru).

Předmětem koupě nemůžou být činnosti, jenž jsou předmětem např. smlouvy o dílo, popř. nájem, dar či směna. Dále se nemůže jednat o součást věci, což vychází z její podstaty, když nemůže existovat bez věci hlavní, veřejný statek, atp.

Druhá podstatná náležitost smlouvy kupní je stále její cena, resp. její zaplacení „*Pojmovým znakem je jen úplatnost (povinnost zaplatit kupní cenu)*.“¹⁸⁹ Na rozdíl od předchozí úpravy OZ, není dle NOZ povinnost určit cenu výslovně,¹⁹⁰ postačí způsob jejího určení,¹⁹¹ a v jistých případech se může prodávající s kupujícím dohodnout na uzavření kupní smlouvy bez uvedení kupní ceny.¹⁹² Cena může být zaplacená v hotovosti či bezhotovostně (převodem na účet). Hotovostní platby jsou limitovány částkou maximálně 270.000 Kč denně.¹⁹³ Větší platbu by dle zákona neměl příjemce převzít, ledaže by byla hrazena bezhotovostně.¹⁹⁴

Smlouva je uzavřena okamžikem, kdy přijetí nabídky nabývá účinnosti.¹⁹⁵ V momentě konsensu o předmětu a ceně je smlouva uzavřená. Oferta a její akceptace mají podobnou úpravu jako v právu římském. Nabídku musí její adresát akceptovat v podstatných znacích beze změny. Pokud nabídku vrátí se změnou, jedná se o nabídku novou.

4.1.2. Převod vlastnického práva

Už z úvodního ustanovení týkajícího se kupní smlouvy víme, že prodávající musí kupujícímu umožnit nabýt vlastnické právo k předmětu koupě. „Vlastnické právo k věci určené jednotlivě se převádí už samotnou smlouvou k

187 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. NS 30 Cdo 1551/2009

188 §553 NOZ.

189 HULMÁK, Milan, a kol., *Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014)*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. BECK, 2014, s. 32.

190 Tamtéž, s. 32.

191 §2080 NOZ.

192 §2085, odst. 2 NOZ.

193 Nebo jejím ekvivalentem v měně cizí

194 §4 zákona č. 254/2004 Sb., zákon o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

195 §1745 NOZ.

okamžiku její účinnosti, ledaže je jinak ujednáno nebo stanoveno zákonem.“¹⁹⁶
Toto obecné ustanovení je dále rozvíjeno ustanoveními napříč NOZ.

NOZ zde zavádí užívání konsensuálního převodu vlastnického práva jakožto obecného principu. U kupní smlouvy se proto můžeme setkat s tím, že si strany dohodnou převod vlastnického práva rozdílně od zákona. Vlastnické právo k ale k například u nemovité věci podléhá zápisu do veřejného seznamu. Vlastnické právo se nabývá až zápisem do tohoto seznamu. Bez dalšího ale k převodu vlastnického práva k předmětu koupě dochází v době účinnosti smlouvy. Můžeme spatřovat posun od úpravy předešlého OZ, kde bylo vlastnické právo převáděno zastarale tradicí.¹⁹⁷ Tento přístup se špatně vypořádává s tím, že ten, kdo má věc u sebe, nemusí být nutně jejím vlastníkem. V NOZ je tato záležitost řešena, což bude vysvětleno níže.

Následuje § 1100 řešící dvojí zcizení téže věci¹⁹⁸, § 1101-1104 obsahuje úpravu pro převod vlastnického práva k věci movité (k movité věci určené dle druhu, k movité věci zapsané ve veřejném seznamu, k cennému papíru na doručitele, na řad, na jméno, zaknihovanému a nakonec papíru imobilizovanému), ustanovení § 1105 reguluje převod vlastnického práva k nemovité věci, § 1106-1108 zahrnuje ustanovení o převodu vlastnického práva pro výše zmíněné typy obecně. Tato část NOZ pojímající převod vlastnického práva má zejména původ v rozlišování movitých věcí určených jednotlivě a movitých věcí určených druhově a dále věcí nemovitých.¹⁹⁹

Ustanovení § 1101 určuje, že vlastnické právo k věci určené dle druhu se nabývá nejdříve v momentě, kdy lze věc určit dostatečným odlišením od jiných věcí téhož druhu – individualizace. O převodu vlastnického práva zde tedy nelze hovořit do doby, než bude věc jednoznačně objektivně identifikovatelná a přiřaditelná ke konkrétní smlouvě.²⁰⁰ To lze provést např. oddělením od ostatních

196 §1099 NOZ.

197 § 133, odst. 1. OZ, k nabytí vlastnictví k movité věci došlo převzetím věci.

198 „(1) *Převede-li strana postupně uzavřenými smlouvami různým osobám vlastnické právo k věci nezapsané ve veřejném seznamu, nabývá vlastnické právo osoba, které převodce vydal věc nejdříve. Není-li nikdo takový, nabývá vlastnické právo osoba, s níž byla uzavřena smlouva, která nabyla účinnosti jako první.*

(2) *Převede-li strana vlastnické právo k věci zapsané ve veřejném seznamu postupně několika osobám, stane se vlastníkem osoba, která je v dobré víře a jejíž vlastnické právo bylo do veřejného seznamu zapsáno jako první, a to i v případě, že její právo vzniklo později.*“

199 HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 210.

200 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 1106.

věcí, zabalením nebo jejich označením.²⁰¹ Podobné ustanovení řešící tuto problematiku obsahoval ObchZ v ustanovení § 444.²⁰²

Následující ustanovení § 1102 se zabývá problematikou převodu vlastnického práva k věci movité, která je zapsána ve veřejném seznamu. Vlastnické právo přechází právě až zápisem do takového seznamu, pokud jiný právní předpis neurčí jinak. „*Veřejný seznam je evidence věcí, a zejména věcných práv k nim. Naopak veřejným seznamem není OR (obchodní rejstřík), registr silničních vozidel²⁰³, plavební rejstřík²⁰⁴, ani obdobné registry.*“²⁰⁵ Za veřejný seznam zákon určuje letecký rejstřík²⁰⁶, rejstřík ochranných známek,²⁰⁷ Podobnou úpravu v úpravě předešlé bohužel nenajdeme.

Ustanovení nadcházející (§ 1103, § 1104) uspořádávají převod vlastnického práva k cenným papírům (listina, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že je po vydání cenného papíru nelze bez této listiny uplatnit ani převést).²⁰⁸ Před účinností rekodifikačních zákonů byla úprava této problematiky obsahem speciálních předpisů,²⁰⁹ které doplňovaly úpravu ObchZ a OZ. Zákon o cenných papírech byl na základě účinnosti rekodifikace zcela zrušen. Dnes řeší NOZ cenné papíry v rovině obecné i konkrétní (požadavky např. na formu akcií atp.). Zákon o podnikání na kapitálovém trhu je, byť v pozměněné podobě, stále účinný, ale část jeho ustanovení byla převedena do NOZ. Právě následující kogentní ustanovení týkající se převodu vlastnického práva k cennému papíru (cenný papír je definován § 489 NOZ jako věc)²¹⁰ na doručitele je jeden z těchto

201 SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 341.

202 „*Strany si mohou písemně dojednat, že kupující nabude vlastnické právo před dobou uvedenou v § 443, jestliže předmětem koupě je zboží jednotlivě určené nebo zboží určené podle druhu a v době přechodu vlastnického práva bude dostatečně označeno k odlišení od jiného zboží, a to způsobem sjednaným mezi stranami, jinak bez zbytečného odkladu sděleným kupujícímu.*“

203 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5330/2015

204 Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, sice sám pojednává o tom, že plavební rejstřík je „veřejný seznam“, nicméně ten samý zákon v ustanovení § 14 odst. 5 určuje následující: „*Vlastník plavidla je povinen oznámit plavebnímu úřadu veškeré změny údajů zapisovaných v plavebním rejstříku do 10 dnů ode dne vzniku skutečnosti zakládající změnu zapisovaného údaje.*“ Okamžik převodu vlastnictví tedy nevázne na zápisu do tohoto seznamu.

205 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 1107.

206 zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví

207 zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách.

208 § 514 NOZ.

209 Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, účinný do 31. prosince 2013 a Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu.

210 SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 343-346.

případů převedení ustanovení ze zrušeného zákona o cenných papírech. Tento převod vlastnického práva má znaky tradice, a to jelikož k jeho uskutečnění je nutné předání cenného papíru. Cenný papír na řad je převeden okamžikem předání a rubopisem. Cenné papíry na jméno nutnost fyzického předání nevyžadují a vlastnické právo se proto převádí již okamžikem perfekce (uzavření) smlouvy.

Chronologicky navazující ustanovení (§ 1104) řeší nabývání práva k zaknihovanému nebo imobilizovanému cennému papíru. K tomu dochází zapsáním zaknihovaného cenného papíru na účet vlastníka. Obdobně se toto pravidlo použije u cenného papíru imobilizovaného. Pro evidenci zaknihovaných cenných papírů se využívá centrální evidence²¹¹ Centrálního depozitáře cenných papírů, a.s., který zejména v části VII a následujících Provozního řádu²¹² blíže určuje podmínky pro zápis vlastnického práva a to ať už převode či přechodem.²¹³

V předešlé úpravě byl požadován predepsaný typ smlouvy u obou těchto druhů převodu, který musel být dodržen, což dnes nevidujeme.

Poslední z vybraných ustanovení o převodu vlastnických práv k věcem je převod nemovité věci zapsané do veřejného seznamu. Vlastnické právo se nabývá zápisem do takového seznamu a to dle § 1105. Máme zde faktické vyjádření a zavedení intabulačního principu do NOZ, což je jeden z mála principů, jenž byl recipován do nové úpravy. Tím je faktický zápis vlastnického práva do veřejného seznamu, kterým je v případě nemovitých věcí katastr nemovitostí²¹⁴. „*Vlastnické právo k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí se na základě převodu nabývá až okamžikem, kdy nastaly účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí.*“²¹⁵ Zápis se provádí vkladem.²¹⁶ Vzhledem k nezbytnosti zápisu do katastru nemovitostí, hovoříme o konstitutivních účincích zápisu a ten je účinný ke dni podání žádosti o zápis k příslušnému krajskému katastrálnímu úřadu (a zvláště pro hl. m. Prahu), ale až po uplynutí 20 denní lhůty,²¹⁷ při které může oprávněná strana podat námitku spornosti. Dle důvodové zprávy byl nejdůležitější

211 RADAN, Marek, JEŽEK, Václav, *Cenné papíry v novém občanském zákoníku*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. Beck 2013, s. 141 - 153

212 Petrovem zmíněný čl. 47 se ve své aktuální 7. verzi zabývá výplatou výnosů ze zaknihovaných cenných papírů, nikoliv přechodem

213 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 1109.

214 Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon).

215 Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. 22 Cdo 4527/2017

216 § 11 odst. 1, písm. a) katastrálního

217 § 18, odst. 1, katastrálního zákona

důvod pro zanechání tohoto principu skutečnost, že diskuze k převodu vlastnického práva k nemovité věci nevedly k jednoznačnému výsledku.²¹⁸

4.1.3. Náklady spojené s odevzdáním a převzetím věci

Alokace a nesení nákladů u odevzdání a převzetí věci²¹⁹ je totožné s předchozí úpravou OZ.²²⁰ „Zachováno zůstává pravidlo, že náklady spojené s odevzdáním věci nese prodávající, jedná se zejména o náklady spojené s balením, označením, měřením, vážením a případně odesláním, byla-li věc odeslána kupujícímu. Naproti tomu kupující nese veškeré náklady spojené s převzetím věci, byla-li mu věc prodávajícím odeslána. Co se rozumí místem plnění, je určeno primárně dohodou stran, pokud to tak není, použijí se obecná ustanovení o zániku závazku, konkrétně ustanovení § 1954 až 1957 o místě plnění.“²²¹

Mimo výše zmíněných nákladů mohou v souvislosti s kupní smlouvou vznikat i další náklady, jenž nelze začlenit pod ani jedni ze zmíněných kategorií, a o které by se dle Tichého měly strany spravedlivě dělit²²² (např. náklady na pořízení geometrického plánu nebo náklady za správní poplatky).²²³

4.1.4. Nebezpečí škody na věci u smlouvy kupní a její přechod

Po dostatečném vymezení převodu vlastnického práva konečně přecházím k vyvrcholení této diplomové práce. Přechod nebezpečí škody je řešen obecnou úpravou v § 2082.

Odst. 1 stanovuje následující: „Na kupujícího přechází nebezpečí škody na věci současně s nabytím vlastnického práva. Nabude-li kupující vlastnické právo před odevzdáním věci, má prodávající až do odevzdání věci práva a povinnosti schovatele.“

218 Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online, cit. 15. dubna 2020] Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

219 §2081

220 § 593 „Není-li dohodnuto jinak, nese náklady spojené s odevzdáním předmětu koupě, zejména náklady měření, vážení a balení, prodávající a náklady spojené s převzetím kupující; je-li věc odesílána na místo, které není místem splnění, nese náklady odeslání kupující.“

221 HULMÁK, Milan, a kol., *Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014)*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. BECK, 2014, s. 36.

222 TICHÝ, Luboš., PIPKOVÁ, Petra, JOANNA, BALARIN, Jan.: *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku*. Komentář. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 50.

223 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2116.

Odst. 2 rozvíjí, jak je uvedeno: „*Při uzavření smlouvy s odkládací (suspenzivní) podmínkou přechází nebezpečí škody na věci na kupujícího nejdříve dnem splnění podmínky.*“²²⁴

Pokud dojde k nahodilé zkáze nebo zničení věci, je za tuto škodu odpovědný kupující až v době, kdy je její vlastník. Jde o další případ recepcie obecného pravidla, které bylo obsaženo již v OZ.²²⁵ Jedná se o normu podléhající obecnému, výše zmíněnému pravidlu *casum sentit dominus* (nebezpečí stíhá vlastníka). Jedná se o normu dispozitivního charakteru, a proto mají strany smluvní volnost k tomu dohodnout se na jiném okamžiku přechodu tohoto nebezpečí škody. Možnost nakládat s okamžikem přechodu nebezpečí škody byla umožněna i v OZ.

I u tohoto univerzálního pravidla platí určité odchylnosti. Ty jsou dány rozličnými důvody. Již první z výjimek je uvedena v § 2082 odst. 1 NOZ, ale existují i další odlišnosti, které jsou vymezeny u jednotlivých druhů kupních smluv dle předmětu smlouvy, tedy věci, která je prodávána/kupována. Tedy u koupě movité a nemovité věci, prodeje zboží v obchodě a u koupě obchodního závodu. Díky rozsáhlým změnám u převodu vlastnických práv v NOZ k těmto věcem obecně, a díky určitým specifickým okamžikem převodu vlastnictví u vybraných druhů věcí, spatřuji odlišnosti v následujících případech.

Obecné pravidlo přechodu nebezpečí škody NOZ, vyjádřené v §2082, odst. 1, větě první, stanovuje, že na kupujícího přechází toto nebezpečí škody zároveň s nabytím vlastnického práva. Věci jednotlivě určené přechází nebezpečí škody samotnou smlouvou v okamžik její účinnosti.²²⁶ U věcí druhově vymezených dochází k nabytí vlastnického práva až okamžikem, kdy dojde k objektivní individualizaci předmětu koupě jejím vůči jiných věcí totožného druhu.²²⁷ U movitých věcí, zapsaných ve veřejném seznamu až zápisem do takového seznamu.²²⁸ Těmito momenty, pokud není ujednáno, nebo pokud nestanoví zákon, jinak, přechází riziko nebezpečí na věci na kupujícího.

224 Podobnost s D. 18, 6, 8, pr.

225 § 590: „*Není-li dohodnuto jinak, přechází na kupujícího nebezpečí nahodilé zkázy a nahodilého zhoršení předmětu koupě, včetně užitků, současně s nabytím vlastnictví. Jestliže nabude kupující vlastnictví dříve, než dojde k odevzdání předmětu koupě, má prodávající až do odevzdání práva a povinnosti schovatele.*“

226 § 1099 NOZ.

227 § 1101 NOZ.

228 § 1102 NOZ.

4.1.4.1. Přejchod nebezpečí u věci movité

Jako i v římském právu, kdy byla využíváno pravidlo *periculum est emptoris*, mohlo na základě obecného pravidla z §2082 docházet k jednostranně nežádoucímu stavu, a tedy, že kupující mohl ručit za nebezpečí škody. NOZ tuto potenciální hrozbu řeší v ustanovení § 2121, kde stanovuje:

„Nebezpečí škody přechází na kupujícího převzetím věci.“²²⁹

„Týž následek má, nepřevzme-li kupující věc, ač mu s ní prodávající umožnil nakládat.“²³⁰

„Jedná se o plně dispozitivní (strany si mohou dohodnout odlišný přechod rizika škody, a to před nebo po převzetí předmětu koupě) a současně základní úpravu pro věci movité, která však je zároveň úpravou speciální ve vztahu k úpravě přechodu nebezpečí v rámci obecných ustanovení o koupi“²³¹. Opět došlo k recepci předešlé úpravy, nicméně nyní byl zdrojem ObchZ.²³² Buď tedy přejde nebezpečí škody převzetím předmětu koupě, anebo nepřevzetím této věci ze strany kupujícího, byť mu k tomu dal prodávající možnost.

První výjimky z obecného pravidla z § 2082 NOZ tedy zní rovnou z prvního speciálního smluvního typu koupě. K uzavírání této smlouvy dochází v místě prodávajícího.

Druhý odstavec § 2121 řeší tzv. prodlení kupujícího.²³³ Prodávající umožní kupujícímu převzít si věc, ten tak ale neučiní.²³⁴ Prodávající ale tímto splnil svou povinnost vyjádřenou v § 2088 NOZ,²³⁵ a proto nemůže být odpovědný za toto riziko. K „převzetí“ zde dochází fikcí.²³⁶

²²⁹ § 2121, odst. 1. NOZ.

²³⁰ § 2121, odst. 2. NOZ.

²³¹ HULMÁK, Milan, a kol., *Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014)*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. BECK, 2014, s. 88.

²³² § 455 OZ: *„Nebezpečí škody na zboží (§ 368 odst. 2) přechází na kupujícího v době, kdy převezme zboží od prodávajícího, nebo jestliže tak neučiní včas, v době, kdy mu prodávající umožní nakládat se zbožím a kupující poruší smlouvu tím, že zboží nepřevzme.“*

²³³ TICHÝ, Luboš, PIPKOVÁ, Petra, Joanna, BALARIN, Jan. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář...*, s. 235.

²³⁴ HULMÁK, Milan, a kol., *Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014)*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. BECK, 2014, s. 89.

²³⁵ *„Prodávající splní povinnost odevzdat věc kupujícímu, umožní-li mu nakládat s věcí v místě plnění a včas mu to oznámí.“*

²³⁶ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 864.

Následuje ustanovení § 2122 zabývající se přechodem rizika škody při převzetí věci kupujícím od třetí osoby. Třetí osoba je kdokoliv, kdo byl prodávajícím pověřen k dodání plnění. „*Třetí osobu se přitom nerozumí dopravce, kterému prodávající předává věc pro přepravu kupujícímu, neboť tento případ má samostatnou úpravu v § 2123.*“²³⁷ Tichý v komentáři určuje stejně,²³⁸ ale dopravce v *Kupní smlouvě v novém občanském zákoníku*, nehledě na samostatnou úpravu, řadí k těmto třetím osobám, zřejmě omylem.²³⁹ Nebezpečí škody přechází na kupujícího v momentě, kdy mohl s věcí disponovat, ale ne dříve než v době určené jako čas plnění. Uvedeny jsou dvě podmínky pro přechod rizika. Musí být kupujícímu umožněno s věcí nakládat a to v předem určeném čase plnění (dále třeba i místě, atd.). Pokud nenaplní očekávání a v čase plnění si věc nepřevzme, riziko škody zde přechází opět na kupujícího, kdy popsaná situace má analogicky navazovat na předešlý případ.²⁴⁰ Jakmile ale třetí osoba kupujícímu umožní převzít věc v čase dřívejším, nemá to na přechod rizika vliv, ledaže by si kupující v tento dřívejší čas věc převzal. Zapletal má za to, že by v tomto případě přecházelo riziko již tímto dřívejším převzetím a ne až v čase plnění.²⁴¹

Přechod nebezpečí škody na přepravované věci je upraven v § 2123. Odstavec první zmíněného ustanovení upravuje tzv. zásilkový obchod následovně: „*Předá-li prodávající dopravci věc pro přepravu ke kupujícímu v místě určeném kupní smlouvou, přechází na kupujícího nebezpečí škody předáním věci dopravci v tomto místě, a nebylo-li místo smlouveno, předáním prvnímu dopravci pro přepravu do místa určení.*“ Za dopravce se považuje nezávislý subjekt, jenž provádí přepravu věcí na základě přepravní smlouvy.²⁴² Zmíněné ustanovení reflektuje zhoršenou pozici prodávajícího, který předáním dopravci ztrácí moc s věcí disponovat, ale ne tak jako u převzetí od osoby třetí, jelikož tehdy byl výběr této třetí osoby zcela v jeho moci. U zaslání to tak ale není, jelikož se na (prvním)

237 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2148.

238 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 865.

239 TICHÝ, Luboš, PIPKOVÁ, Petra, JOANNA, BALARIN, Jan. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář...*, s. 235.

240 HULMÁK, Milan, a kol., *Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014)*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. BECK, 2014, s. 90.

241 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2148.

242 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 869.

doprováci mají kupující s prodávajícím dohodnout v rámci kupní smlouvy.²⁴³ Bělohávek potvrzuje recepci z § 457 ObchZ „s tím, že již není výslovně upravena bezvýznamnost dispozice prodávajícího s doklady k přepravované věci a přechodu nebezpečí škody na věci.“²⁴⁴

Odstavec druhý § 2123 NOZ upravuje problematiku přechodu nebezpečí u koupě věci, která je již v přepravě, například v lodní dálkové dopravě, nebo zboží obchodovatelného na veřejných trzích. Jedná se o případy, kdy zákonodárce využívá umělou konstrukci, kdy se má za to, že se kupní smlouva uzavřela ještě před zahájením přepravy a zároveň bylo dohodnuto doručení věci²⁴⁵ přepravcem jako v odst. 1. Nebezpečí škody tedy přechází zpětně k okamžiku předání věci do dopravy (fikce dřívějšího uzavření smlouvy).

U koupě věcí druhově určených přechází riziko škody na věci až momentem konkretizace předmětu koupě.²⁴⁶ Evidujeme zde další recepci z ObchZ do NOZ, byť bez stanovení konkrétních případů.

Díky recepci tohoto kogentního ustanovení není sjednocený názor, zda se jedná o ustanovení kogentní i v současné úpravě.²⁴⁷ Dle Zapletala je možné si představit situace, kdy by se od tohoto ustanovení bylo možné odchýlit „např. pokud by věci určené podle druhu byly přepravovány hromadně pro více kupujících a prodávající by se se všemi kupujícími sjednal, že nebezpečí škody během transportu ponese všichni kupující jako solidární dlužníci (společně a nerozdílně) a jakým způsobem se všichni zúčastnění vypořádají v případě poškození či zničení přepravovaných věcí.“²⁴⁸

Povinnost zaplatit kupní cenu po přechodu nebezpečí škody a v případě jejího vzniku je upravena v § 2125. Kupující musí dle odst. 1. tuto kupní cenu uhradit i přesto, že dojde k poškození nebo i úplnému zničení věci, ledaže toto poškození či zničení způsobil prodávající porušením své povinnosti. To může být prodávajícím způsobeno například nedostatečným zabalením věci. Dle Tichého je

243 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2148.

244 BĚLOHLÁVEK, Alexander J. a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících...*, s. 572.

245 HULMÁK, Milan, a kol., *Občanský zákoník VI, Závazkové právo, Zvláštní část (§2055-3014)*, Komentář, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. BECK, 2014, s. 92.

246 § 2124 NOZ, „*Nebezpečí škody na věci určené podle druhu nepřejde na kupujícího, který věc nepřevzal, dříve než věc bude pro účel smlouvy dostatečně oddělena a odlišena od jiných věcí téhož druhu.*“

247 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2149.

248 Tamtéž, s. 2149.

ale nutné rozlišovat škodu od vad, byť za obě v tomto případě odpovídá prodávající. Každý z těchto dvou institutů ovládá jiný režim.²⁴⁹ Litera zákona zde chrání kupujícího před zdlouhavým procesem náhrady škody, který by musel uplatnit v případě, že by po prodávajícím tuto náhradu požadoval. Jakmile dojde k pouhému poškození věci, kupující má nárok na poměrné snížení ceny vzhledem k míře poškození.²⁵⁰

Odst. 2. § 2125 umožňuje nepoužít odstavce první zmíněného ustanovení, a to pokud kupující uplatnil právo dodat náhradní věc nebo pokud od kupní smlouvy odstoupil. I zde je ale dána smluvní volnost upravit si přechod nebezpečí rozdílně od zákona.

4.1.4.2. Přechod nebezpečí škody u prodeje zboží v obchodě

Opět se jedná o speciální úpravu k úpravě obecné týkající se převodu vlastnického práva u smlouvy kupní. Vlastníkem věci se dle odst. 1 § 2160 stává kupující momentem převzetí koupené věci. Nebezpečí škody jde tedy na vrub kupujícího až v momentě uskutečnění tradice (převzetím věci – nabytím vlastnického práva dle § 2082).

Pokud se jedná o samoobslužný prodej, nabývá se vlastnické právo kupujícím až tehdy, když zaplacení kupní cenu. Jakmile způsobí na věci škodu ještě před převodem vlastnického práva, je kupující povinen uhradit vzniklou škodu. Tady se ale uplatní delikttní způsobilost podle § 2894 an. NOZ, s ohledem na míru zavinění kupujícího a popř. spoluzavinění prodávajícího.²⁵¹

Zde se jedná normu kogentní, od které se nelze odchýlit.

4.1.4.3. Přechod nebezpečí u prodeje závodu

Jako i u ostatních případů, je vhodné jasně vymezit okamžik nabytí vlastnického práva. To je u koupě závodu možné dvojím způsobem.²⁵² Záleží na tom, zda je kupující zapsán do veřejného rejstříku či ne.²⁵³ O tom, co jsou veřejné

249 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 872.

250 Tamtéž, s. 2150.

251 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2185.

252 §2180 NOZ.

253 PETROV, Jan; VÝTISK, Michal.; BERAN, Vladimír, a kol., *Občanský zákoník, Komentář*, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2017, s. 2209

rejstříky a kdo do nich má být zapsán, pojednává zákon č. 304/2013 Sb.²⁵⁴ Pokud kupující zapsán ve veřejném seznamu je, k převodu vlastnického práva k závodu je nutné zveřejnit doklad o koupi tohoto závodu do sbírky listin v tomto seznamu vedeném. V případě, že kupující zapsán do veřejného rejstříku není, nabývá vlastnické právo k závodu účinností smlouvy. Převod vlastnického práva vyžadující doplnění dokladu do sbírky listin ve veřejném seznamu bude zpravidla postihovat obchodní korporace, které jsou zapsané v rejstříku obchodním. Převod vlastnického práva bez nutnosti zavést doklad do veřejného seznamu se bude nejčastěji týkat fyzických osob – podnikatelů.²⁵⁵

„Toto ustanovení se však netýká přechodu nebezpečí škody na věci na kupujícího. Ten se nemusí shodovat s okamžikem nabytí vlastnictví kupujícím. K přechodu nebezpečí škody na věci dochází v souladu s § 2121, který je, jako součást pododdílu ke koupi věci movité, významově nejbližší koupi závodu, okamžikem předání závodu kupujícímu.“²⁵⁶ Přechod rizika škody na kupujícího nastává tedy až momentem předání závodu. Pokud je jedna ze stran v prodlení, nese odpovědnost za riziko škody, právě z důvodu prodlení.²⁵⁷

4.1.4.4. Přechod nebezpečí škody u věci nemovité

Pro zjištění okamžiku přechodu nebezpečí na věci nemovité použijeme opětovně obecné ustanovení § 2082 NOZ, které stanovuje, že nebezpečí škody přechází okamžikem nabytí vlastnického práva. Zde musíme počítat s intabulačním principem. Nebezpečí škody přechází na kupujícího tedy až zápisem do katastru nemovitostí. Mimo toto řešení je možno si dohodnout jednání odlišné, a to čas převzetí nemovitosti kupujícím. Od tohoto okamžiku nese riziko škody kupující,²⁵⁸ byť ještě nedošlo k zápisu žádoucího stavu do katastru. Nejen, že okamžik převzetí není vázaný na zápis do katastru, ale nevyžaduje se ani faktické převzetí. Jde pouze o dohodnutý čas stran.²⁵⁹

254 Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.

255 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1020-1021.

256 TICHÝ, Luboš, PIPKOVÁ, Petra, Joanna, BALARIN, Jan. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Komentář...*, s. 480.

257 Dle § 1974 a § 1976 NOZ.

258 § 2130 NOZ.

259 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek V (§1721 až 2520)*, 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 884.

Citované ustanovení umožňuje kupujícímu od momentu „převzetí“ získat veškeré plody a užitky, které na nemovitost od této doby vzešly.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo analyticky porovnat různé přístupy k problematice přechodu nebezpečí nahodilé škody či ztráty předmětu kupní smlouvy v římském právu a v právu moderním.

Proto římská a současná úprava tvoří majoritu textu této práce, byť nebezpečí poškození/zničení věci vázlo v různých dobách na obou stranách kupní smlouvy, či smlouvy trhové, jak byla ještě i v nedávných dobách nazývána. Pro dokreslení historického významu řešené problematiky je uvedena i úprava v OoZ, SoZ, Oz a ObchZ, jenž je podrobena konfrontaci s úpravou součanou.

Nejdříve jsem ale uvedl čtenáře do systematiky římského členění závazků, jako takových, na závazky ze smluv a závazky z deliktů, kde jsem se podrobněji zabýval členěním smluv. Nejobsáhlejší část této smlouvy, je ta věnovaná kupní smlouvě (*emptio venditio*). Ta se postupným vývojem, dle zmíněného digesta,²⁶⁰ vyvinula ze směny (*permutatio* – dvojí, vzájemný, přechod vlastnického práva k věcem směny). Trhová smlouva sloužila k tomu, aby kupující za vybranou věc zaplatil prodávajícímu kupní cenu (*pretium*) a prodávající umožnil kupujícímu převzetí věci, tak, aby kupujícímu nebyla vítězstvím třetí osoby ve sporu věc odňata. Obsahem první kapitoly je také určení, jak Římané dělili věci. Základní dělení věcí na ty, které mohly být obchodovatelné (*res in commercium*), a také ty, které předmětem koupě být nemohly (*res extra commercium*) je rozšířeno o nauku věcí movitých, nemovitých, druhově určených, atp. Zevrubně jsem také rozebral kupní cenu a její určitost. Pokud byla hrazena kupní cena jinak než penězi, jednalo se stále o směnu. Jakmile se strany smlouvy trhové dohodly na těchto podstatných znacích, smlouva byla uzavřena.

K uzavření smlouvy se pojil, a dnes stále pojí, velmi důležitý okamžik převodu vlastnického práva k věci a to pro přechodu nebezpečí škody na věci, jelikož to odpovídá zásadě *casum sentit dominus*. Římané dali vzniknout i dalšímu, styčnému pravidlu *periculum est emptoris*. Dodnes není vyjasněno, zda bylo toto pravidlo hojně využíváno i před Justiniánem. Pravidlo řešilo tématem práce vyžadující přechod nebezpečí na předmětu koupě kupujícím. Ten byl pod rizikem škody na věci od uzavření trhové smlouvy. Ten, komu připadá riziko škody připadají i případné plody a užítky věci, které vydala ze své faktické či

260 D. 18, 1, 1, pr

právní podstaty od uzavření smlouvy do předání kupujícímu (*commodum*). Nakonec je v první kapitole řešen historický význam vymezené zásady.

V kapitole druhé předkládám důkazy o částečné recepci tohoto pravidla, byť s modifikací používanou v OZ. Tento předpis řešil přechod nebezpečí tak, že pokud byla věc náhodou v mezidobí od uzavření smlouvy do odevzdání věci zhoršena či zničena, smlouva se zrušila. Míra zhoršení musela pro zrušení smlouvy překračovat polovinu původní ceny. Díky tomu nemusela ani jedna strana smlouvy plnit. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 neobsahoval žádnou novou úpravu a pouze vycházel z OZ.

Po nástupu vítězů z února 1948 a zájmu na zevrubnou poválečnou rekonstrukci soukromého práva dal za vznik, pro mě až překvapivě, povedenějšímu ze dvojice komunistických občanských zákoníků (SOZ z roku 1950). První z nich měl navzdory situaci stále formu obecného zákoníku, jelikož museli autoři kvůli časové tísni použít jako vzor vládní návrh z roku 1937. Pro řešení otázky přechodu nebezpečí škody využíval recipovanou římskou zásadu *casum sentit dominus*.

U výčtu komunistických zákoníků nešlo opomenout zákon č. 40/1964 Sb., jehož tvorba již byla plně pod taktovkou vládní garnitury, což mělo za následek, že většina, do té doby využívaných institutů, zanikla. Zanikly závazky, zavedlo se socialistické společenské vlastnictví a vlastnictví osobní. Jediná regulace se týkala koupě. Ustanovení o přechodu nebezpečí na předmětu koupě bychom v této úpravě hledali marně.

Po politické rošádě, která proběhla v listopadu 1989, a letech následujících, bylo do právního řádu třeba zavést instituty, jež by se opět pomohly vrátit k tržnímu hospodářství. To se povedlo velkou novelou OZ a přijetím ObchZ v roce 1992, což zmiňuji v poslední historické kapitole. Snaha o nastartování ekonomických motorů země byla ale tak horlivá, že vedla až k zavedení dvojkolenosti úpravy kupní smlouvy. První typ sloužil pro smlouvy mezi podnikateli v rámci jejich činnosti²⁶¹ a druhý typ kupní smlouvy reguloval novelizovaný OZ obecně pro případy, kdy alespoň jedna strana smlouvy kupní není podnikatel.²⁶² Po velké novele a zavedení ObchZ se opět zavedly známé zásady typu *casum sentit dominus*.

261 Kupní smlouva obchodně právní

262 Kupní smlouva občanskoprávní

Poslední kapitola se týká úpravy v NOZ. Pro lepší možnost porovnání jsem volil podobnou strukturu, jako u objasňování kapitoly první. Na základě toho lze lépe a rychleji rozpoznat určité podobnosti a odchylky, jenž má současná právní úprava s úpravou tisíce let starou. Probrán je jak předmět smlouvy a kupní cena, tak i okamžik převodu vlastnického práva. V rámci této kapitoly jsem vzal v potaz význam novelizovaného OZ a ObchZ, jež byly pro přechod rizku škody brány jako předpisy, ze kterých se vycházelo. U jednotlivých podkapitol pak konečně řeším přechod nebezpečí škody na předmětu koupě u věcí movitých, při prodeji obchodního závodu, při prodeji v obchodě a práce je završena přechodem nebezpečí škody u kupní smlouvy u věcí nemovitých.

Cíl přiblížit problematiku přechodu nebezpečí škody na věci jsem, dle mého, splnil tak, jak jsem popsal u odstavců týkajících jednotlivých kapitol.

Summary

This diploma thesis examines the risk of passing the risk of damage to the object of purchase mainly in Roman and contemporary Czech law.

Chapter number one provides an basic overview of the Roman law of obligations. After introduction to the obligations first chapter also explains certain Roman principles like *vis maior* and solves the issue of purchase contract. Purchase contract is approached in detail together with the theme of risk transfer. Throughout this chapter there are Digests listed, which helps with understanding the issue. Second chapter is focused on law used in Czech territory between the years of 1918-1950. There is only one main part and that is the basic civil codex from 1920, which inherited many legal provisions from ABGB, like tranfer of the risk of damage to the object of purchase, but with modifications. The government draft of the Civil Code from 1937 is also briefly described. Third chapter is about civil codes from 1950 until the end of 2013. In that era the political establishment of the state has changed to democratic free market state, which was reflected in the big amendment to the civil code from 1964 and introduction of Commercial code in 1992. Finally the last, fourth, chapter deals with the concept of purchase contract and transfer of the risk of damage to the object of purchase in differen situations mentioned by the New Civil Code. While doing so the chapter also provides comparison to the older civil code and Commercial Code, from which the New Civil Code took lots of the provisions.

Zdroje

Literatura

- BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva: (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. přeprac. vyd., (V nakl. Academia vyd. 1.). Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0243-X.
- BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.
- BLAHO, Peter, Ivan HARAMIA a Michaela ŽIDLICKÁ. *Základy římského práva*. Bratislava: MANZ, 1997. ISBN 80-85719-07-X.
- BOHÁČEK, Miroslav. *Nástin přednášek o soukromém právu římském*. Praha: Miroslav Boháček, 1946.
- DAJCZAK, Wojciech, Tomasz GIARO a Franciszek LONGCHAMPS DE BÉRIER. *Právo římské: základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. ISBN 978-80-87382-41-7.
- DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-625-5.
- FIALA, Josef a Milan KINDL. *Občanské právo hmotné*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-228-8.
- GAIUS a Jaromír KINCL. *Učebnice práva ve čtyřech knihách: [Institutiones]*. Přetisk vyd. z r. 1981. Brno: Masarykova univerzita, 1999. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-7239-057-0.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 3. vyd. Praha, 1903.

- HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník VI: závazkové právo : zvláštní část (§ 2055-3014) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.
- HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. 2., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-495-4.
- KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
- KRÜGER, Paul, ed. *Justiniánské Instituce: Iustiniani Institutiones*. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Michal SKŘEJPEK. V Praze: Karolinum, 2010. Fontes iuris romani. ISBN 978-80-246-1749-7.
- KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.
- MAREK, Radan. *Cenné papíry v novém občanském zákoníku: komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-466-7.
- MOMMSEN, Theodor, ed. *Digesta Iustiniani*. Olomouc: Nugis Finem Publishing, [2018]. ISBN 978-80-906685-7-7.
- PETROV, Jan. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1.
- REBRO, Karol. *Římske právo súkromné*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 1971. Vysokoškolské skriptá.
- ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatske Rusi*. Praha: V. Linhart, 1937-.
- SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*.

Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-146-7.

- SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-334-6.
- SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Orac, 2001. Výběrové texty. ISBN 80-86199-32-0.
- SOMMER, Otakar, SPÁČIL, Jiří, ed. *Učebnice soukromého práva římského*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-616-5.
- SPÁČIL, Jiří. *Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976-1474) : komentář*. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-499-5.
- ŠVESTKA, Jiří a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-466-6.
- TICHÝ, Luboš. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku: komentář : [§ 2079-2183]*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-521-3.
- VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační*. V Bratislavě: Právnická fakulta university Komenského, 1927. Knihovna právnické fakulty university Komenského v Bratislavě.
- ZIMMERMANN, Reinhard. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Cape Town: Juta, 1990. ISBN 0702123471.

Internetové zdroje

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online, cit. 15. dubna 2020] Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>
- VRCHA, Pavel. K označování "starého" a "nového" občanského zákoníku Více zde: <http://vrcha.webnode.cz/news/k-oznacovani-stareho-a-noveho-obcanskeho-zakoniku/>. In: *Pavel Vrcha, soudce NS ČR* [online]. 2014 [cit.

15. dubna 2020]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/k-oznacovani-stareho-a-noveho-obcanskeho-zakoniku/>. I přes tuto skutečnost, je v této práci používáno v profesním prostředí již vžitá pojmenování nového civilního kodexu, a to zkratky „NOZ“. „Starý“ občanský zákoník označují zkratkou „ObčZ“.

- ZUKLÍNOVÁ, Michaela článek, *Podmínka a doložení času*, [online, cit. 15. dubna 2020] k dipozici na <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/komentar-k-548>

Judikatura

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 22 Cdo 5330/2015
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010 , sp. zn. NS 30 Cdo 1551/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3162/2009.
- Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2018, sp. zn. 22 Cdo 4527/2017

Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský.
- Obecný občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu
- Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitost (katastrální zákon).
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách.
- Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, účinný do 31. prosince 2013
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.